

Bogdan Kostrzewski

Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1957 i 1958

Rapport sur l'activité du Musée Archeologique de Poznań en 1957 et 1958

WSTĘP

Lata objęte niniejszym sprawozdaniem obfitowały w szereg wydarzeń o niemałym znaczeniu dla Muzeum. Najważniejszym niewątpliwie był jubileusz stulecia istnienia Muzeum, który obchodzono uroczystie w maju 1957 r. W styczniu następnego roku w ramach decentralizacji muzeów nastąpiło przejęcie naszej instytucji przez Radę Narodową m. Poznania spod zarządu Ministerstwa Kultury i Sztuki. W czerwcu tegoż roku Oddział Muzeum w Gnieźnie uzyskał nowe obszerne pomieszczenia na parterze gmachu przy ul. Św. Jana 9. We wrześniu nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora Muzeum, które objął piszący te słowa. Dotychczasowy dyrektor — prof. dr Józef Kostrzewski, który wytrwał na tym stanowisku 44 lata, zrezygnował z niego, by odtąd skoncentrować się wyłącznie na pracy dydaktycznej i naukowej. Wreszcie pod koniec 1958 r. uzyskano poważną podwyżkę płac pracowników Muzeum wyrównując je w skali ogólnokrajowej z płacami odnośnych pracowników katedr uniwersyteckich i zakładów naukowych PAN. Tych kilka faktów, a wymieniliśmy tylko ważniejsze, świadczy o tym, że okres sprawozdawczy stanowił ważny etap w dziejach Muzeum.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA

Badania terenowe

Z siedmiu obiektów archeologicznych będących przedmiotem systematycznych badań wykopaliskowych w 1957 r. pięć położonych w Łękach Małych i w Bojanowie Starym, pow. Kościan, w Terestopotockim, pow. Nowy Tomyśl, w Młodzikowie, pow. Środa i w Międzyrzeczu eksplorowano już w latach poprzednich. W Łękach Małych w czasie od 12. VII — 24. IX mgr Aleksandra Lipińska kontynuowała badania kurhanu IV kultury unietyckiej przy udziale dwóch praktykantek — studentek archeologii UAM w Poznaniu: Krystyny Walskiej i Jadwigi Zwierzchowskiej. Badania obejmujące w całości ćwiartkę I i częściowo ćwiartkę III kurhanu doprowadziły

do odkrycia trzech skurczonych szkieletów ludzkich z I okresu epoki brązu oraz 5 jam neolitycznych. W Terestopotockim¹ w czasie od 3. VI — 14. VI mgr Wojciech Śmigielski prowadził dalsze badania cmentarzyska ciałopalnego kultury łużyckiej z V okresu epoki brązu, przy czym odkrył 11 grobów popielnicowych i jamowych. Badania te finansowało Prezydium PRN w Nowym Tomyślu. W Bojanowie Starym² w czasie od 4. VI — 30. VII mgr Stanisław Jasnosz zbadał dalszych 25 grobów popielnicowych na cmentarzysku kultury łużyckiej z późnej epoki brązu i z okresu halsztackiego oraz 12 jam osadniczych z wczesnego średniowiecza. W Młodzikowie w czasie od 13. VIII — 14. IX Franciszek Maciejewski kontynuował badania osady z okresu rzymskiego położonej na stan. 3, gdzie odkrył m. in. ziemiankę i 3 jamy gospodarcze, a mgr Wojciech Śmigielski wyeksplorował 11 wczesnośredniowiecznych grobów szkieletowych na stan. 4. W Międzyrzeczu w czasie od 17. VI — 9. X mgr Stanisław Kuratowski prowadził dalsze badania wewnątrz dziedzińca zamkowego odkrywając kolejno warstwy datowane na okres od XIII — XI w. W części wykopu, po zbadaniu głębiej położonych warstw z XI i X w., dotarto do calca. W pracach tych, które były finansowane z kredytów konserwatora wojewódzkiego w Zielonej Górze, w ciągu 2 miesięcy brała udział także mgr Eliza Naumowicz.

Ponadto w 1957 r. podjęto systematyczne badania wykopaliskowe czterech dalszych, dotychczas nieeksplorowanych obiektów archeologicznych, położonych w Topoli Wielkiej w pow. ostrowskim, w Lipie w pow. sulęcińskim, w Karcu w pow. gostyńskim oraz w Objezierzu w pow. obornickim. W Topoli Wielkiej w czasie od 12. VIII — 25. IX mgr Dobromir Durczewski prowadził badania cmentarzyska ciałopalnego kultury łużyckiej z V okresu epoki brązu i z okresu halsztackiego, przy czym wyeksplorował 60 grobów popielnicowych. W Lipie w czasie od 7 — 31. VIII. doc. dr Bogdan Kostrzewski wspólnie z pracownikami Stacji Archeologicznej w Gieczu IHKM

¹ Z otchłani wieków, r. XXIV (1958), s. 133—135.

² Z otchłani wieków, r. XXIII (1957), s. 351—352.

PAN — mgr Heleną Nejową i mgr Marią Kostrzewską zbadał na stan. 3 osadę kultury łużyckiej z okresu halsztackiego, w której m. in. stwierdził 4 jamy służące do produkcji węgla drzewnego dla celów hutniczych, a na stan. 10 odkrył słabo zachowany piec garnarski z tego samego okresu. W Karcu w czasie od 8—30 VII. mgr Wojciech Śmigieński podjął badania na cmentarzysku kultury łużyckiej, na którym odkrył 58 grobów popielnicowych z okresu halsztackiego oraz miejsce ciałopalenia. W Objezierzu w czasie od 1. IX—15. X. mgr Stanisław Jasnosz rozpoczął badania grodziska wczesnośredniowiecznego, którego początki w świetle uzyskanych dotychczas materiałów sięgają VII w. Prace wykopaliskowe w Topoli Wielkiej finansowało Prezydium PRN w Ostrowie Wlkp., a w Objezierzu Prezydium PRN w Obornikach z funduszów SFOS. W badaniach wszystkich wymienionych wyżej obiektów eksplorowanych w 1957 r. brali udział także następujący pracownicy naukowo-techniczni: Wiktor Bromski, Władysław Gromacki, Józef Judziński, Wincenty Kłosowski, Kazimierz Nowak, Wacław Ratajczak oraz rysownik Bolesław Promiński.

Łęki Małe, Bojanowo Stare i Międzyrzecz były obiektem systematycznych badań wykopaliskowych także w 1958 r. W Łękach Małych w czasie od 4—14. VII. mgr Mieczysława Piaszykowa zakończyła badania kurhanu IV kultury unietyckiej. Kurhan ten jesienią tegoż roku został całkowicie zrekonstruowany. W Bojanowie Starym w czasie od 1. VI—30. VII mgr Stanisław Jasnosz wspólnie z mgr Zbigniewem Pieczyńskim i Franciszkiem Maciejewskim kontynuował badania cmentarzyska kultury łużyckiej, gdzie odkrył 83 groby ciałopalne oraz 22 jamy, należące do osady wczesnośredniowiecznej położonej na tym samym stanowisku. W Międzyrzeczu w czasie od 20. V. — 15. XI zespół pracowników w osobach mgr Elżbity Naumowicz, Jerzego Olczaka, Adama Kołodziejskiego oraz studentów archeologii UAM w Poznaniu: Janiny Elantkowskiej, Michała Kobusiewicza, Leona Krzyżaniaka pod kierunkiem mgr Stanisława Kurnatowskiego kontynuował badania w obrębie zamku i na podgrodzium. W wykopie na dziedzińcu zamkowym na całej jego powierzchni osiągnięto całec, przy czym stwierdzono tu jamy mieszkalne i gospodarcze pozostałe po osadzie nieobwarowanej z przełomu IX i X w. oraz warstwy kulturowe odpowiadające najstarszej fazie osadniczej grodu. Z grodem należy wiązać również wał odkryty w dolnych partiach południowej baszty zamku. W wykopie sondażowym na zewnątrz zamku odkryto wał podgrodzia ze śladami kilkakrotnej przebudowy lub renowacji. W wale tym natknięto się m. i. na szkielet zapewne jednego z obrońców grodu, jak można osądzić z grotu strzały tkwiącego między kośćmi.

W 1958 r. kontynuowano też dalsze badania cmentarzyska kultury łużyckiej z przełomu III i IV okresu epoki brązu w Olszynie w pow. żarskim, przerwane w r. 1957. W czasie od 15. V — 8. VII zbadano tu ogółem 5 kurhanów i 3 groby płaskie. Wszystkie groby miały charakter ciałopalny. Prace wykopaliskowe prowadził mgr Tadeusz Malinowski przy udziale mgr Dobromira Durczewskiego i mgr Marii Zeylandowej. Ponadto w tym samym roku podjęto badania w Kotowie w pow. nowotomyskim, w Ostrowie-

Krępie, w Smuszewie w pow. wągrowieckim, w Naclawiu w pow. kościańskim i w Górze w pow. tureckim. W Kotowie w czasie od 9. VII — 5. VIII mgr Aleksandra Lipińska wspólnie z mgr Marią Zeylandową odkryła 7 grobów ciałopalnych na silnie zniszczonym cmentarzysku kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu oraz 3 jamy osadnicze tej samej kultury. Ponadto stwierdziła tutaj bardzo bogatą osadę neolityczną kultury pucharów lejkowatych i odkryła ziemiankę wczesnośredniowieczną. W Ostrowie-Krępie w czasie od 1—30. IX. mgr Dobromir Durczewski prowadził badania na terenie cmentarzyska kultury pomorskiej z okresu Hallstatt D, gdzie odkrył 7 grobów popielnicowych, w tym kilka skrzynkowych, a na innym stanowisku badał nieobronną osadę wczesnośredniowieczną datowaną na XII w., z której uzyskał m. i. znaczną ilość ułamków naczyń, brązowy kabłączek skroniowy i przesłiki z różowego łupku wołyńskiego. W Smuszewie doc. dr Bogdan Kostrzewski wspólnie z pracownikami Stacji Archeologicznej w Gieczu IHKM PAN — mgr Heleną Nejową i mgr Marią Kostrzewską prowadził badania grodziska położonego nad południowym brzegiem jeziora czeszewskiego. Przekop sondażowy wzdłuż osi N-S ujawnił, że gród założony tu w okresie halsztackim i wtórnie używany także w okresie wczesnośredniowiecznym był otoczony wałem tylko od strony lądu. Na przedpolu grodziska od strony wschodniej stwierdzono rozległą osadę nieobronną datowaną również na okres halsztacki. Badania trwały od 17. VII—18. IX. W Naclawiu w czasie od 19. IX—7. X mgr Stanisław Jasnosz odkrył 6 grobów na badanym już poprzednio cmentarzysku z II—III w. n. e. Wszystkie odkryte tu dotychczas groby zawierały wyłącznie inwentarz charakterystyczny dla pochówków kobiecych. W Górze³ w czasie od 8—30. VIII. mgr Mieczysława Piaszykowa przeprowadziła badania wykopaliskowe na wczesnośredniowiecznym cmentarzysku szkieletowym, przy czym odkryła 15 grobów osobników dorosłych i dzieci. Na wyposażenie grobów składały się noże żelazne, brązowe kabłączki skroniowe, żelazny grot do kuszy z częściowo zachowanym drzewcem oraz monety, które pozwalają ustalić chronologię cmentarzyska na drugą połowę XI i początek XII w.

W r. 1958 przedmiotem systematycznych badań wykopaliskowych było więc ogółem 9 obiektów. W tej liczbie tylko 3, tj. Łęki Małe, Naclaw i Góra były całkowicie finansowane z budżetu Muzeum, a 2, tj. Bojanowo Stare i Smuszewo korzystały jedynie z dopłaty ze środków budżetowych. Badania w Bojanowie Starym były finansowane w znacznej części przez konserwatora zabytków archeologicznych na woj. poznańskie, a na badania w Smuszewie Muzeum uzyskało dotację z Prezydium PRN w Wągrowcu. Ponadto Rady Narodowe w Żarach, Nowym Tomyślu i w Ostrowie Wlkp. przyznały dotacje na badania w Olszynie, Kotowie i w Ostrowie-Krępie, a badania w Międzyrzeczu były finansowane z kredytów Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. W badaniach wszystkich tych obiektów brali udział także następujący pracownicy naukowo-techniczni: Wiktor Bromski, Włodzisław Dziamski, Władysław Gromacki, Józef Judziński-

³ Z otchłani wieków, r. XXIV (1958), s. 405—406.

ski, Wincenty Kłosowski, Kazimierz Nowak, Wacław Ratajczak oraz rysownik Bolesław Promiński.

W ramach doraźnych badań ratunkowych pracownicy naukowemu Muzeum zabezpieczyli w 1957 r. następujące obiekty: grób szkieletowy kultury ceramiki sznurowej oraz jamę z okresu rzymskiego i wczesnośredniowiecznego w Łękach Małych, pow. Kościan (mgr Aleksandra Lipińska); groby ciałopalne i inne zabytki kultury łużyckiej z epoki brązu i z okresu halsztackiego w Bożatkach, pow. Konin, w Chlewie i w Goszczanowie, pow. Turek (mgr Tadeusz Malinowski), w Gościchowie i w Lubiechowie, pow. Kościan, w Podtymieniu, pow. Koło (mgr Dobromir Durczewski), w Rzęzawach, pow. Turek (mgr Tadeusz Malinowski), w Sucharzewie, pow. Śrem (mgr Mieczysława Piaszykowa), w Sulęcinku, pow. Środa (mgr Wojciech Śmigieński) oraz Wągrowcu (mgr Wojciech Śmigieński i Franciszek Maciejewski); groby kultury pomorskiej w Parzęczewie, pow. Kościan i w Skórzewie, pow. Poznań, gdzie zabezpieczono również zabytki z okresu rzymskiego i wczesnośredniowiecznego (mgr Dobromir Durczewski); ślady osadnictwa późnośredniowiecznego odkryte w czasie robót budowlanych na dziedzińcu Pałacu Górków w Poznaniu (mgr Stanisław Jasnosz).

W następnym roku przedmiotem badań ratunkowych były następujące obiekty: jama kultury przedłużyckiej w Poznaniu przy ul. Wołyńskiej 19 (mgr Aleksandra Lipińska i mgr Mieczysława Piaszykowa); groby kultury łużyckiej z epoki brązu i z okresu halsztackiego w Biedrusku (mgr Dobromir Durczewski), w Cerekwicy i Głuchowie, pow. Poznań (mgr Stanisław Jasnosz), w Kostrzynie nad Odrą (mgr Zbigniew Pieczyński), w Kupnie, pow. Koło (Franciszek Maciejewski) oraz w Porębie, pow. Skwierzyna (mgr Wojciech Śmigieński i mgr Adam Kołodziej); grób kultury pomorskiej w Stęgoszu, pow. Jarocin (mgr Wojciech Śmigieński); wczesnośredniowieczne groby szkieletowe w Marzeninie, pow. Września (mgr Zbigniew Pieczyński) oraz nieokreślone chronologiczne stanowisko w Rzęzawach, pow. Turek (mgr Tadeusz Malinowski).

Ogółem więc w ciągu 2 lat podjęto tego rodzaju badania w 22 miejscowościach położonych w obrębie 13 powiatów lub miast woj. poznańskiego i zielonogórskiego.

Badania powierzchniowe przeprowadzono w 1957 r. w 62 miejscowościach na terenie 16 powiatów, a mianowicie: jarocińskiego (Tarce st. 1) kaliskiego (Długa Wieś st. 2, 3, 5, 10, 11; Jarantów st. 1, 2; Kłaczyn st. 1, 2), międzychodzkiego (Grobia st. 8; Sterki st. 1; Śrem st. 1—3; Wierzbo st. 1), międzyrzeckiego (Grądzkie; Kęszycza st. 1; Templewo st. 1), obornickiego (Kowalewko st. 1; Międzyzłesie st. 2; Nieczajna st. 1; Objezierze st. 4; Owczegłowy st. 6—8; Rogoźno st. 2, 5, 5a; Ślepuchowo st. 1—4; Władyszyn st. 3), pleszewskiego (Kucharki st. 1, 2; Szkudła st. 1), poznańskiego (Biskupice st. 3—6; Góra st. 1, 2; Mrowino st. 2, 4; Napachanie st. 2; Rogierówko st. 1—3), rzepińskiego (Bielice st. 1—5; Boczów st. 1, 2; Czarnów st. 1; Górzycza st. 1—3; Lubin st. 1; Owczary st. 1; Wystok st. 1), skwierskiego (Bledzew st. 1—3; Brzezie st. 1; Skwierzyna-Oberski Młyn st. 1; Stary Dworek

st. 1—4; Zemsko st. 1), słupeckiego (Łąd st. 1a—b, 2a—b; Łądek st. 1a—h; Policko st. 1a—d, 2; Wrąbczyn st. 1—5; Wrąbczynek st. 1; Zagórów st. 1), sulęcińskiego (Jedlice st. 1; Lemierzyce st. 1; Lipieńka (Lipienica) st. 1—8; Muszkowo st. 1—6; Osiecko st. 1; Osno st. 1—3; Trzebów st. 1—3), śremskiego (Śrem st. 7), średzkiego (Borowo st. 4, Sulęcinek st. 1, 12; Szlachcin st. 1), świebodzińskiego (Koryta st. 1, Mostki, Pożrzadło st. 1), wolsztyńskiego (Adamowo st. 3; Niałek Mały st. 1, 2; Obra st. 1—3) oraz żnińskiego (Cotoń st. 3—5).

W następnym roku tego rodzaju badania przeprowadzono w 73 miejscowościach na terenie 11 powiatów, a mianowicie: kaliskiego (Dębe st. 2, Kobierno st. 1; Raszawy st. 1—5, Rożdżały st. 1—4; Złotniki st. 1—4) krosieńskiego (Bytnica st. 1—5; Drzewica st. 1—5; Łochowice st. 1; Maszewo st. 1—8; Miłów st. 2—5; Radnica st. 1, 2; Rybaki st. 1—7; Stary Raduszc st. 1), międzyrzeckiego (Tuchola st. 1—6), obornickiego (Bąblin st. 1; Bąblinek st. 1, 2; Oborniki st. 2, 15; Słonawy st. 1) rzepińskiego (Boczów, Kłopot st. 1; Kunice st. 1; Kunowice st. 1; Mieleznica st. 1, 2; Rąpice st. 1; Rybocice st. 1—3; Sulówek st. 1; Świecko st. 1—4; Urad st. 1, 2), sulechowskiego (Bojadła st. 1, 2; Borek st. 1—; Brody st. 1—3; Głuchów st. 1, 2; Jesiona st. 1; Kargowa; Kije st. 1—3; Klenica st. 1, 2; Kolesin st. 1; Młynkowo st. 1—5; Mozów st. 1; Pomorsko st. 1—4; Pyrnik st. 1, 2; Radowice st. 1; Trzebiechów st. 1, Uście Nowe st. 1, 2), szamotulskiego (Aleksandrowo st. 1, Borownik st. 1, 2, Chojno st. 1, 2, Krzywółka st. 1—3; Lubowo st. 1—7; Pierwoszewo st. 2, 3; Szczuczyn st. 2), świebodzińskiego (Wilkowo st. 1), tureckiego (Cielce st. 2; Chlewo st. 1, 2; Dąbrwa st. 1; Goszczanów st. 1; Jeziorsko st. 1; Kaczki st. 1, 3; Kowale st. 1; Linne st. 1; Kolonia Marianów st. 1—4; Poradzew st. 1; Rajsko st. 1—3; Rzęzawy st. 1, 2; Turek st. 2; Turkowice st. 1, 2; Zakrzew st. 1; Zaspy st. 1; Żeronice st. 1), wolsztyńskiego (Boryń st. 1; Wilcze st. 1) oraz zielonogórskiego (Będów st. 1; Nietkowice st. 1).

Ogółem w ciągu dwóch lat wyeksplorowano 298 stanowisk, które dostarczyły łącznie 437 pozycji inwentarza. W okresie sprawozdawczym kontynuowano również systematyczne badania powierzchniowe na terenie woj. zielonogórskiego. W r. 1957 trasa tych badań o długości 263 km prowadziła wzdłuż Warty od Międzychodu do Skwierzyny, wzdłuż Obry od Skwierzyny do Międzyrzecza, następnie działem wodnym do Sulęcina, stąd na północny zachód wzdłuż Postumi — lewego dopływu Warty do południowej granicy Błot Warciańskich, dalej na południe mniej więcej do Płiszki — prawego dopływu Odry i na wschód w kierunku Świebodzina. Badania trwały od 24. IV — 1. V. W następnym roku trasa o długości ok. 300 km prowadziła wzdłuż równoleżnikowego i południkowego biegu Odry od Pyrnika po Słubice i wzdłuż Płiszki od Uradu do okolic Świebodzina, gdzie spenetrowano tereny położone nad jeziorami i rzeczką Ołobok. Badania trwały od 22—29. IV. W obu wyprawach, którymi kierował doc. dr Bogdan Kostrzewski, wzięli udział pracownicy naukowemu Muzeum (mgr Dobromir Durczewski, mgr Stanisław Jasnosz, Franciszek Maciejewski, mgr Zbigniew Pieczyński i mgr Wojciech Śmigieński), Uniwersytetu im. A. Mickiewicza (mgr Zbigniew Jasiewicz i mgr Jerzy Olczak) i Zakładu Archeologii Polskiej w Poznaniu IHKM PAN (mgr Edwin Dzieciolowski)

oraz dwóch etnografów Muzeum Narodowego w Poznaniu (mgr Stanisław Błaszczyk i mgr Lech Podlewski). Badania finansowane były z kredytów budżetowych Muzeum oraz z dotacji wojewódzkiego konserwatora zabytków w Zielonej Górze. Rezultatem ich było odkrycie ogółem 152 stanowisk⁴, w tym 136 nowych i 16 znanych już lecz dotychczas nie zlokalizowanych. Do najcenniejszych osiągnięć należy odkrycie cmentarzyska kultury łużyckiej w Jesionie, osady z okresu późnolatańskiego i rzymskiego w Świecku, osady z okresu rzymskiego w Drzewicy oraz zlokalizowanie cmentarzyska kultury łużyckiej w Górzycy, Miellesnicy i w Ośnie. Niemale były również rezultaty badań etnograficznych, prowadzonych równolegle w 1958 r. przez wspomnianych pracowników z Muzeum Narodowego, którzy zebrali szereg cennych materiałów i zabytków z zakresu budownictwa, rolnictwa, sprzętów domowych, plecionkarstwa i kowalstwa.

Systematyczne badania powierzchniowe podjęto w 1958 r. również na terenie woj. poznańskiego w południowo-wschodniej części powiatu kaliskiego oraz w południowej i środkowej części powiatu tureckiego. W czasie od 6—13. X uzyskano tutaj zabytki z 41 nowych stanowisk⁵ w 24 miejscowościach. W badaniach tych, którymi kierował doc. dr Bogdan Kostrzewski, brali udział pracownicy naukowcy Muzeum (mgr Dobromir Durczewski, mgr Stanisław Jasnosz, Franciszek Maciejewski, mgr Tadeusz Malinowski, mgr Zbigniew Pieczyński i mgr Wojciech Śmigiełski) oraz wym. wyż. dwaj etnografowie z Muzeum Narodowego. Zainicjowały one systematyczną penetrację 5 wschodnich powiatów Wielkopolski t. j. kaliskiego, kolskiego, konińskiego, słupeckiego i tureckiego, która będzie kontynuowana corocznie w ciągu 4—5 lat.

Prace wewnętrznie — muzealne

W r. 1957 wpisano do inwentarza zabytków ogółem 378 pozycji. Większość ich, tj. 250 pozycji pochodzi z badań prowadzonych przez Muzeum, na resztę zaś składają się dary (83 pozycje), depozyty (7 pozycji) oraz zabytki z byłego Muzeum w Gubinie (38 pozycji). W następnym roku inwentarz liczył 392 pozycje, w tym 284 z badań, a reszta z darów (48 pozycji), depozytów (96 pozycji) i rewindykacji (3 pozycje). Wśród depozytów na uwagę zasługuje duży zbiór zabytków przekazany przez katedrę archeologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, zawierający m. in. bogaty zespół importów prowincjonalno-rzymskich z grobu „książęcego” odkrytego w r. 1955 w Łęku Piekarskim w pow. tureckim.

Lista ofiarodawców w r. 1957 przedstawiała się następująco: W. Bromski — Poznań (2)⁶, M. Burtan — Chrzypsko, pow. Międzybóże (2), E. Byrtus — Jankowo, pow. Poznań (1), J. Ciechowski — Wągrowiec (1), J. Czechyra — Lisewo, pow. Września (1), Czekała — Niemierzyce, pow. Nowy Tomyśl (1), mgr D. Durczewski — Poznań (5), J. Falis — Bierzów, pow. Ostrzeszów (1), E. Huba — Warniki, pow. Gorzów (1), inż. J. Janaszek — Sępólno (1), J. Janiak — Sulmie-

rzyce, pow. Krotoszyn (1), J. Jankowski — Nowy Tomyśl (1), E. Janowski — Poznań (2), mgr St. Jasnosz — Poznań (2), Karalus — Świątniki, pow. Śrem (1), A. Kielak — Chorzele, pow. Przasnysz (1), mgr E. Kihłówna — Poznań (2), J. Kiścianki — Poznań (1), F. Lisowski — Chwałkowo, pow. Gostyń (1), J. Łopata — Poznań (1), Majchrowicz — Niemierzyce, pow. Nowy Tomyśl (1), J. Matczak — Koło (9), E. Michałek — Luboń, pow. Poznań (1), Muzeum w Pyzdrach (2), Muzeum Śląskie we Wrocławiu (3), T. Paprocki — Izbica Kujawska, pow. Koło (2), mgr Z. Pieczyński — Poznań (6), S. Pluciński — Targowo Górka, pow. Września (1), ks. prob. M. Posmyk — Skalmierzyce, pow. Ostrów (1), mgr J. Przewoźny — Poznań (1), L. Raum — Poznań (3), M. Sikora — Poznań (2), dr Wł. Szafranski — Jarocin (1), Szkoła Podstawowa w Parzęczewie, pow. Kościan (1), Szkoła Podstawowa w Pyzdrach, pow. Września (1), Szkoła Podstawowa w Separowie, pow. Nowy Tomyśl (1), mgr A. Wędzki (17), Wybieralski — Poznań (1).

W r. 1958 ofiarodawcami byli: ks. mgr G. Bach Żelewski — Czeszewo, pow. Września (1), mgr E. Cnoćliwy — Wolin (6), mgr D. Durczewski — Poznań (3), Ekspedycja Wykopalskowa w Biskupinie, pow. Żnin (1), mgr inż. J. Gołuski — Poznań (1), Harke — Luboń, pow. Poznań (1), S. Kamiński — Ustków, pow. Turek (1), Kozłowski — Poznań (1), Kółko Historyczne przy Liceum Ogólnokształcącym nr 3 w Poznaniu (1), L. Krzyżaniak — Poznań (1), Kukuć — Dakowy Suche, pow. Nowy Tomyśl (1), mgr L. Leciejewicz — Poznań (1), St. Lewandowicz — Tuczno, pow. Inowrocław (2), A. Mrocek — Poznań (1), N. N. — Gniezno (1), M. Norzowski — Poznań-Antoninek (2), S. Nyka — Żnin (1), K. Ostrowski — Czarnków (1), L. Parysek — Poznań (1), mgr Z. Pieczyński — Poznań (1), PGR — Brodnica, pow. Śrem (1), ks. Reniec — Góra, pow. Turek (1), Rolniczy Zespół Spółdzielczy w Cielcach, pow. Turek (1), W. Schweitzer — Biskupin, pow. Żnin (1), Sierpowski — Osiek, pow. Rawicz (1), H. Sikorka — Poznań (1), T. Sobolewski — Słupca (1), Szkoła Podstawowa w Czeszewie, pow. Września (2), Z. Szymankiewicz — Poznań (1), J. Środa i K. Robecki — Wągrowiec (1), E. Tuszyński — Jeziorsko, pow. Turek (2), A. Wawrzyński — Poznań (1), Cz. Żyto — pow. Rawicz (1).

W okresie sprawozdawczym kontynuowano również katalog kartkowy zabytków, przy czym w r. 1957 wypełniono 1595 kart tego katalogu a w następnym roku 1508 kart. Do katalogu rzeczowego (kulturowego) zabytków wpisano w obu latach łącznie 759 pozycji. Uzupełniono też bieżący katalog negatywów fotograficznych. Pracami katalogowymi zajmowali się: mgr mgr Dobromir Durczewski, Aleksandra Lipińska i Eliza Naumowiczówna a pod koniec 1958 r. także mgr Maria Zeylandowa. Cechowaniem zabytków zajmował się nadal Wincenty Kłosowski.

Stale wzrastająca ilość zbiorów spowodowała konieczność zreorganizowania niektórych magazynów naukowych. M. in. w magazynie zabytków kultury łużyckiej, w którym brakło już miejsca dla nowych nabytków, zainstalowano z końcem 1958 r. dodatkowe regały oraz usunięto kilka magazynowanych tam szaf. Ponadto w związku z odstąpieniem Towarzystwu Przyjaciół Nauk jednej sali z magazynu zabytków kultury pomorskiej trzeba było zreorganizować ten magazyn

⁴ Wszystkie odkryte tu stanowiska są uwzględnione w powyższym wykazie miejscowości, w których Muzeum prowadziło badania powierzchniowe w latach 1957 i 1959.

⁵ Por. przyp. 4.

⁶ W nawiasach podano ilość pozycji inwentarza.

i uporządkować przechowywane w nim zbiory. Ciasnota pomieszczeń magazynowych przyspieszyła również decyzję przekazania do Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze zbiorów poniemieckich zabezpieczonych swego czasu w kilku muzeach na ziemi Lubuskiej. W trosce o właściwą opiekę nad magazynami powierzono je następującym pracownikom: mgr Mieczysław Piaszyk objął magazyn zabytków epoki kamienia oraz I i II okresu epoki brązu, mgr Tadeusz Malinowski objął magazyn zabytków kultury łużyckiej, mgr Aleksandra Lipińska magazyn zabytków kultury pomorskiej, mgr Stanisław Jasnosz — magazyn zabytków okresu późnolateńskiego i rzymskiego, mgr Eliza Naumowiczówna — magazyn zabytków okresu wczesnośredniowiecznego a mgr Dobromir Durczewski objął opiekę nad magazynem zabytków metalowych i narzędzi kamiennych. Ustalono też, aby magazyny zabytków były dostępne dla zainteresowanych archeologów z poza Muzeum jedynie w godzinach od 8—15 a tylko w wyjątkowych wypadkach również w godzinach popołudniowych. Zainteresowanie zbiorami Muzeum w okresie sprawozdawczym było bardzo znaczne i to nie tylko ze strony archeologów poznańskich lub pozamiejscowych ale także zagranicznych, w ciągu dwóch lat bowiem odwiedziło Muzeum około 100 archeologów i specjalistów z pokrewnych dziedzin reprezentujących 3 kontynenty, 15 krajów i 32 miasta. Lista gości zagranicznych przedstawia się następująco: z Belgii — prof. dr S. J. de Laët (Gandawa); z Bułgarii — dr S. Gieorgiewa, kand. n. V. Velkow i dr G. Tonczewa (wszyscy z Sofii); z Czechosłowacji — dr V. Budinský-Krička (Nitra), A. Hejna (Praga), prof. dr E. Kalousek (Brno), J. Pawlikovič (Uhersky Brod), dr R. Pleiner i R. Richter (Praga), doc. dr J. Poulik i dr J. Skutil (Brno), S. Staňkova, M. Stekla, dr M. Šolle i M. Zapotocký (wszyscy z Pragi); z Danii — prof. dr C. J. Becker, dr H. Norling-Christensen i prof. dr J. Troels-Smith (wszyscy z Kopenhagi); z Finlandii — mgr U. Salo (Pori); z Jugosławii — dr M. Čorović-Ljubinković i doc. dr M. Garašanin (Belgrad), dr K. Karvić (Zagreb), dr J. Kovačević, dr D. Milošević i dr V. Truhović (wszyscy z Belgradu) oraz doc. dr Z. Vinski (Zagreb); z Meksyku — prof. dr P. Bosch-Gimpera (Mexico City); z NRD i NRF — prof. dr H. Behrens (Halle), dr G. Buschendorf-Otto i dr G. Dorka (Berlin), prof. dr H. J. Eggers (Hamburg), J. E. Ersfeld (Weimar), prof. dr P. Grimm (Berlin), W. Grüpp (Stuttgart), dr R. Heinemann (Weissenfels/Saale), dr J. Hermann (Berlin), J. Knebel (Budziszyn), dr H. Knorr (Halle), B. Krüger (Berlin), dr L. Langhammer (Lipsk), E. Meyer (Drezno), dr A. von Müller i prof. dr K. H. Otto (Berlin), dr H. Quitta (Lipsk), dr H. Schubart, E. Specht, W. Taute, prof. dr W. Unverzagt i H. Walter (wszyscy z Berlina), J. Wolfram (Weimar); z Norwegii — L. Jarbó (Oslo); z Rumunii — kand. n. M. Comsa, kand. n. E. Comsa, prof. dr I. Nestor (wszyscy z Bukaresztu); ze Szwecji — C. Hernmack i dr D. Selling (Sztokholm), E. Wester (Umeå); z USA — W. G. Constable (Cambridge), J. Whitfield (Berkeley); z Węgier — L. Castiglione (Budapeszt), dr D. Csallány (Nyíregyháza), E. S. Nagy, dr A. C. Sós i dr G. Török (wszyscy z Budapesztu); z ZSRR — kand. n. I. Brajczewski (Kijów), L. Formozow, J. Grekow, W. Koroluk, kand. n. J. Kucharenko i prof. dr B. A. Rybakow (wszyscy z Moskwy), kand.

n. G. Smirnowa (Leningrad), prof. dr P. N. Tretjakow (Moskwa), kand. n. J. Zacharuk (Lwów). Ponadto odwiedziły Muzeum wycieczki studentów z uniwersytetów w Berlinie, Bukareszcie, Getyndze i Pradze liczące ponad 20 uczestników.

Inne prace naukowe

Podobnie jak w latach poprzednich również w okresie sprawozdawczym pracownicy naukowcy Muzeum nie ograniczali się tylko do badań terenowych oraz prac inwentaryzacyjno-katalogowych i opieki nad zbiorami, ale także opracowywali gromadzone zabytki, przygotowywali sprawozdania z badań i podejmowali inne prace przeznaczone do druku w roczniku muzealnym lub w obcych wydawnictwach. W latach 1957 i 1958 pracownicy naukowcy Muzeum opublikowali następujące prace, artykuły, sprawozdania i notatki:

Armon Witold:

- Prof. dr Bożena Stelmachowska (1889—1956), Przegląd Zachodni r. XIII (1957) nr 2, str. 362—363.
- Zgon Profesora Dr Bożeny Stelmachowskiej — pierwszego redaktora „Z otchłani wieków“, Z otchłani wieków r. XXIII (1957), str. 162—163.
- Polskie powojenne badania egzotyczne, Z otchłani wieków r. XXIII (1957), str. 230—231.
- Kilka słów o D. Westermannie, Przegląd Orientalistyczny t. I (1958), nr 1.
- Rec.: J. Czekanowski, Wstęp do historii Słowian, Poznań 1957, Z otchłani wieków r. XXIV (1958), str. 63—65.

Durczewski Dobromir:

- Cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej w Topoli Wielkiej pow. Ostrów, Gazeta Ostrowska, Grudzień 1957.

Jasnosz Stanisław:

- Co każdy powinien wiedzieć o archeologii, Z otchłani wieków, r. XXIII (1957), str. 1—5.
- Nie niszczy własnych dokumentów, Głos Wielkopolski, r. 1957 nr 288.
- Materiały do wczesnośredniowiecznego hutnictwa żelaznego w Wielkopolsce, Sprawozdania Archeologiczne, t. IV (1957), str. 191—200.
- Grób ciałopalny z Naclawia w pow. kościańskim i naczyńka z szybkami w Polsce, Przegląd Archeologiczny, t. X (1958), str. 402—409.
- Dom z V w. n.e. w Latkowie w pow. inowrocławskim, Przegląd Archeologiczny, t. X (1958), str. 409—419.
- Jubileusz Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Wiadomości Archeologiczne t. XXV (1958), str. 166—167.
- Wielkopolskie znaleziska celtyckiej ceramiki malowanej, Wiadomości Archeologiczne t. XXV (1958), str. 223—230.
- Dymarka z okresu rzymskiego w miejscowości Czacz, p. Kościan, Wiadomości Archeologiczne t. XXV (1958), str. 261—262.
- Prace wykopaliskowe w miejscowości Bojanowo Stare, pow. Kościan, Wiadomości Archeologiczne t. XXV (1958), str. 262—267.

- Grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Dusina, pow. Gostyń, Wiadomości Archeologiczne t. XXV (1958), str. 267—269.
- Pradzieje powiatu obornickiego, Biuletyn Organizacyjny Związku Nauczycielstwa Polskiego w Obornikach, r. VI nr 4, str. 1—8.
- Hasła: Gniezdowo, Importy rzymskie i prowincjonalno-rzymskie, Słownik Starożytności Słowiańskich, zeszyt dyskusyjny, Wrocław 1958.

Kostrzewski Bogdan:

- Z dziejów Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. W setną rocznicę założenia „Muzeum Starożytności Polskich i Słowiańskich w W. Ks. Poznańskim”, Roczniki Historyczne t. XXIII (1957), str. 441—452.
- Sto lat działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Fontes Archaeologici Posnanienses t. VII (1957), str. 1—30.
- Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1955 i 1956, Fontes Archaeologici Posnanienses t. VII (1957), str. 164—168.
- Pradzieje Ziemi Lubuskiej, Przewodnik po wystawie objazdowej, Poznań 1957, 32 str.
- One Hundred Years of the Archaeological Museum in Poznań, Palaeologia t. VII nr 2 (1957), str. 168—172.
- Rec.: Fontes Archaeologici Posnanienses t. V, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza t. II z. 2 (1957), str. 443—445.
- Rec.: Dawna Kultura r. II, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza t. II, z. 2 (1957), str. 466—467.
- Działalność Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1955 i 1956, Wiadomości Archeologiczne, t. XXIV (1957), str. 393—396.
- W setną rocznicę istnienia Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Z otchłani wieków r. XXIII (1957), str. 115—122.
- Sto let Archeologického musea v Poznani, Archeologické rozhledy r. IX (1957), str. 70—71 i 104—105.
- Plecionkarstwo w Polsce przed wiekami, Polska Wiklina, r. I, nr 4 (1957), str. 7—10.
- Sto lat muzeum prehistorii, Głos Wielkopolski r. 1957, nr 113 (4133).
- Giecz odsłania swą historię. Nasz Region, r. I (1958).
- Ziemia Lubuska w obliczu Wielkiego Jubileuszu, Gazeta Zielonogórska r. 1958 nr 152.
- Archeolodzy poznańscy badają Ziemię Lubuską, Nadodrze — wydanie specjalne, maj 1958.
- Rec.: Fontes Archaeologici Posnanienses t. VI i VIII, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza t. IV z. 2 (1958), str. 331—333.
- Rec.: Materiały Zachodnio-Pomorskie t. I, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza t. IV, z. 2 (1958), str. 334—335.
- Rec.: Dawna Kultura r. III, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza t. IV, z. 2 (1958), str. 367—368.
- Hasło: Kaptorgi, Słownik Starożytności Słowiańskich, Zeszyt dyskusyjny, Wrocław 1958.

Kostrzewski Józef:

- O „emigrantach” naukowych z Wielkopolski, Roczniki Historyczne, r. XXIII (1957), str. 11—25.

- O zachodnie granice Polski, Przegląd Zachodni, Londyn r. VIII (1957), nr 9 (80)—11/12 (82—83) i r. IX (1958), nr 1/1 (84—85).
- Bibliografia ważniejszych prac z zakresu pradziejów Polski. (COWA Bibliography) Current publications in Old World Archaeology, Area 5, Central Europe, No I 1957, str. 13—20.
- Nowe wyniki badań archeologicznych w Polsce, (COWA Survey) Current work in Old World Archaeology, Area 5, Central Europe, No I 1957, str. 9—11.
- Rec.: Janina Przeworska, Ćwiczenia z zakresu historii kultury materialnej najdawniejszych społeczeństw, Archeologia t. VII (1954), str. 189—194.
- Z dziejów badań archeologicznych w Wielkopolsce, Wrocław 1958, 47 str., 26 ryc.
- Głos sumienia, Tygodnik Powszechny, Kraków r. 1958, nr 28.
- O pochodzeniu człowieka, Tygodnik Powszechny, Kraków r. 1958 nr 40.
- Kultura łużycka na Pomorzu, Prace Komisji Archeologii PTPN t. VII, Poznań 1958, 436 str., 207 ryc., 3 tabl., 4 mapy.
- Hasła: Barwniki, Farbiarstwo, Chronologia, Czeriniachowska kultura, Dalmacko-chorwacka kultura, Górnictwo, Hutnictwo, Ogrodnictwo, Przybory toaletowa, Trucizny i rośliny trujące. Słownik Starożytności Słowiańskich, Zeszyt dyskusyjny, Wrocław 1958.

Kurnatowski Stanisław:

- Z badań nad dawnymi dziejami Międzyrzecza Wielkopolskiego, ZOW t. XXIII (1957), str. 13—20.

Maciejewski Franciszek:

- (oraz Rajewski Zdzisław) Badania wykopaliskowe źródeł krynicznej wody w Biskupinie, pow. Żnin, Wiadomości Archeologiczne, t. XXIV (1957), str. 232—243.
- Dalsze badania nad źródłem wody w Biskupinie, pow. Żnin w 1957 r. Wiadomości Archeologiczne, t. XXV (1958), str. 248—249.

Malinowski Tadeusz:

- Z problematyki badań nad kulturą łużycką w Polsce, Pierwsza Sesja Archeologiczna Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, Warszawa-Wrocław 1957, str. 166—167.
- Perspektywy udziału harcerstwa w akcji ochrony zabytków archeologicznych, Z otchłani wieków, r. XXIII (1957), str. 38—39.
- Groby kultury pomorskiej w Józefowie, pow. szamotulski, Fontes Archaeologici Posnanienses, t. VII, (1957), str. 144—153.
- Działalność Sekcji (Wydziału) Archeologicznej Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego w latach 1885—1896, Roczniki Historyczne, r. XXIII (1957), str. 453—460.
- Sto lat Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Kronika Miasta Poznania, r. XXV, nr 1—2 (1957), str. 97—104.
- Archéologie et ethnographie, Palaeologia, t. V, nr 3/4 (1957), str. 219—225.
- Sprawozdania z badań archeologicznych w Słupcy, pow. Konin w 1955 r., Sprawozdania Archeologiczne, t. IV (1957), str. 66—78.

- Osadnictwo kultury łużyckiej wczesnej epoki żelaznej w Słupcy, *Fontes Archaeologici Posnanienses*, t. VIII—IX (1958), str. 1—97.
- Zdobywamy sprawność archeologa, *Harcerska Kuźnia*, r. II, nr 4 (1958), str. 5—8.
- Uwagi o niektórych francuskich wystawach archeologicznych, *Z otchłani wieków*, r. XXIV (1958), str. 189—198.
- Poznámky na okraj spolupráce archeologie a ethnographie, *Archeologické rozhledy*, r. X, nr 4, (1958), str. 581—583.
- Zabytki z cmentarzyska kultury łużyckiej i pomorskiej w Wiąnkowie w pow. głogowskim, *Przegląd Archeologiczny*, t. X (1958), str. 308—316.
- Zagadnienie współpracy etnografii z archeologią w latach 1945—1955, *Lud*, t. XLIV (1958), str. 183—191.
- Niektóre zagadnienia polskiego muzealnictwa archeologicznego, *Z otchłani wieków*, r. XXIV (1958), str. 359—363.

Naumowiczówna Eliza:

- Rec.: W. Dalbor, Wczesnośredniowieczny gród w Gnieźnie, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. II, z. 2 (1957), str. 463—466.

Piaszykowska Mieczysława:

- Wyniki badań archeologicznych kurhanu III kultury unietyckiej w Łękach Małych w pow. kościańskim, *Fontes Archaeologici Posnanienses* t. VII (1957), str. 116—138.
- Sprawozdania z badań kurhanu III w Łękach Małych w pow. kościańskim w 1955 r., *Sprawozdania Archeologiczne* t. III (1957), str. 48—57.
- Hasło: Diakowskie grodziska, *Słownik Starożytności Słowiańskich*, Zeszyt dyskusyjny, Wrocław 1958.

Pieczyński Zbigniew:

- Stanowisko archeologiczne w miejscowości Gołaszewo, pow. Wągrowiec, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXIV (1957), str. 257—258.

Śmigielski Wojciech:

- Wykaz zabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w r. 1955, *Fontes Archaeologici Posnanienses* t. VIII—IX (1958), str. 448—463.

Zeylandowa Maria:

- Rec.: W. Sarnowska, Miecze wczesnośredniowieczne w Polsce, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. II, z. 2 (1957), str. 514—516.
- Pradzieje Ziemi Lubuskiej, *Materiały dla prelegentów PTA*, Poznań 1957 (na prawach rękopisu).

W okresie sprawozdawczym pracownicy naukowi Muzeum brali też czynny udział w ogólnokrajowych sesjach, zjazdach i konferencjach naukowych organizowanych przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, Centralny Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, Polskie Towarzystwo Archeologiczne i inne instytucje oraz w posiedzeniach naukowych Zakładu Archeologii Polski IHKM PAN, Oddziału Poznańskiego PTA i Komisji Archeologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W osobie swego dyrektora — prof. dr Józefa Kostrzewskiego Muzeum było reprezentowane również na V Międzynarodowym Kongresie Nauk Prehistorycznych

i Wczesnośredniowiecznych, który odbył się w Hamburgu w dniach od 24—30 sierpnia 1958 r.⁷ Na kongresie tym, w którym brało udział ok. 700 uczonych z całego świata, m. in. prof. J. Kostrzewski referował zagadnienie kultury łużyckiej na Pomorzu wykazując w sposób przekonujący, że od III okresu epoki brązu w głąb wczesnego okresu żelaza całe Pomorze między Odrą a Wisłą zaludnione było przez ludność kultury łużyckiej, nie zaś przez Germanów, jak twierdzą niektórzy szowinistyczni archeologowie niemieccy.

Wspomniany kongres nie był jedyną okazją do wyjazdu za granicę. Na zaproszenie swych kolegów prof. J. Kostrzewski odwiedził również w okresie sprawozdawczym Niemiec Republikę Demokratyczną oraz Jugosławię. W ramach wymiany kulturalnej doc. dr B. Kostrzewski przebywał na Węgrzech, gdzie zapoznał się ze zbiorami archeologicznymi i badaniami wykopaliskowymi w kilkunastu miejscowościach, a mgr Zbigniew Pieczyński dzięki stypendium Ministerstwa Kultury i Sztuki gruntownie poznał w Niemieckiej Republice Demokratycznej organizację ochrony zabytków archeologicznych oraz pracownię konserwacji zabytków w tamtejszych muzeach. Ponadto w ramach wyjazdów prywatnych mgr Tadeusz Malinowski bawił we Francji, a Franciszek Maciejewski w Niemieckiej Republice Federalnej. Również i te wyjazdy nie były bez korzyści naukowych, gdyż mgr Malinowski zebrał we Francji szereg interesujących materiałów z zakresu muzeoznawstwa a Fr. Maciejewski m. in. wygłosił w Berlinie 3 wykłady o Biskupinie dla archeologów niemieckich.

Skład personelu naukowego nie uległ w tym czasie zasadniczym zmianom. Powiększono go jedynie przez przesunięcie na etat naukowy mgr Marii Zeylandowej, która pracę swą w Muzeum rozpoczęła w 1957 r. zrazu od stanowiska instruktorki oświatowej. Poza tym, dzięki przejęciu Muzeum przez Miejską Radę Narodową w Poznaniu, Franciszek Maciejewski został zwolniony z obowiązków, jakie pełnił dotychczas w Biskupinie z ramienia Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie; w ten sposób stał się on faktycznym pracownikiem Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. Poważniejsze zmiany nastąpiły jedynie w kierownictwie Muzeum, w związku z ustąpieniem dyrektora — prof. dr J. Kostrzewskiego oraz w stopniach służbowych na skutek wprowadzenia jesienią 1958 r. nowej siatki płac w muzealnictwie. Decyzją Prezydium MRN w Poznaniu na stanowisko dyrektora Muzeum z dniem 1 września 1958 r. został powołany doc. dr Bogdan Kostrzewski. Nowy dyrektor z kolei powołał na swego zastępcę kustosa mgr Stanisława Jasnosza. Ponadto w skład dyrektury wszedł również inspektor muzealny Bolesław Kubiak, mianowany zastępcą dyrektora do spraw organizacyjno-administracyjnych. W dniu 31 października tego samego roku rozpoczęła działalność specjalna komisja w składzie: doc. B. Kostrzewski jako przewodniczący, mgr St. Jasnosz, B. Kubiak i B. Zielińska jako członkowie oraz mgr W. Śmigielski jako sekretarz, która w oparciu o zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki zakwalifikowała pracowników na odpowiednie stanowiska służbowe. W pionie naukowym w świetle nowych przepisów stopień kustosa przyznano mgr St. Jasnoszowi;

⁷ Z otchłani wieków r. XXIV (1958), str. 409—410.

stopień adiunkta otrzymali: mgr mgr W. Armon, St. Kurnatowski, A. Lipińska, Fr. Maciejewski, T. Malinowski, G. Mikołajczykówna, M. Piaszykówna i Z. Pieczyński; stopień starszego asystenta otrzymali: mgr mgr E. Naumowiczówna, W. Śmigiełski i M. Zeylandowa; stopień asystenta otrzymał mgr D. Durczewski. W pionie naukowo-oświatowym stopień adiunkta przyznano mgr Zofii Pawłowskiej, a stopień młodszego asystenta M. Dutkowskiej, która przyjęta została na miejsce mgr M. Zeylandowej. W pionie naukowo-technicznym stopień technika muzealnego otrzymali: W. Gromacki — kierownik pracowni muzealnych oraz Z. Ratajczak — kierownik pracowni fotograficznej; stopień starszego laboranta otrzymali: W. Bromski, Cz. Czub, J. Judziński, W. Kłosowski, K. Parzyński, W. Ratajczak i Z. Różański; stopień pomocnika muzealnego otrzymali W. Dziamski, K. Nowak i B. Promiński⁸. Nowa siatka płac stanowi poważne osiągnięcie dla muzealnych pracowników naukowych, w zasadzie bowiem zarówno co do wynagrodzeń jak i stopni służbowych zrównała ich z analogicznymi pracownikami uniwersytetów i instytutów naukowych PAN. Tym samym jednak nie wyrównano jeszcze wszystkich różnic, m. in. zaś nie przyznano muzealnym pracownikom naukowym prawa do ośmiotygodniowego urlopu wypoczynkowego, który przysługuje innym pracownikom naukowym.

Całokształtem naukowej działalności Muzeum w okresie sprawozdawczym kierował dyrektor — prof. J. Kostrzewski, a później jego następca. Organem pomocniczym było kolegium naukowe, w skład którego pod koniec 1958 r. wchodził: zastępca dyrektora — mgr St. Jasnosz, kierownik pracowni inwentaryzacyjno-katalogowych — mgr M. Piaszykówna, konserwator zabytków archeologicznych — mgr Z. Pieczyński oraz kierownik Oddziału Muzeum w Gnieźnie — mgr G. Mikołajczykówna.

Archiwum

W związku z systematycznymi badaniami powierzchniowymi prowadzonymi przez Muzeum w okresie sprawozdawczym założono w archiwum naukowym 54 teczki dla miejscowości położonych na terenie woj. zielonogórskiego. Ponadto uzupełniano stale brakujące jeszcze teczki według spisów nadsyłanych przez poszczególne Prezydium Powiatowych Rad Narodowych. Rozpoczęto również tłumaczenie na język polski niemieckich tekstów notatek i akt pozostałych swego czasu po niemieckim Towarzystwie Historycznym i byłym Muzeum Prowincjonalnym oraz zebranych przez Landesamt für Vorgeschichte. Pracę tę podjął Franciszek Maciejewski. Celem ujednolicenia sposobu dokonywania wpisów do akt archiwum oraz ściślejszych rejestracji opracowano i oddano do druku wzory trzech formularzy, a mianowicie: karty rejestracyjnej stanowiska, wykazu stanowisk zarejestrowanych w teczce oraz wykazu akt znajdujących się w teczce.

Do archiwum map zakupiono 38 map w skali 1:25000 z południowej części woj. zielonogórskiego oraz 3 mapy administracyjne z terenów Pomorza.

Ponadto gruntownie uporządkowano całe archiwum.

⁸ B. Promiński zatrudniony był na pełnym etacie, lecz z obniżonym do połowy wymiarem godzin pracy.

M. in. z powodu wzrastającej ciasnoty pomieszczenia trzeba było usunąć przechowywane tu zapasy papieru i kartonu a w to miejsce złożyć ściśnięte dotychczas i trudno dostępne mapy dużych formatów. Zainstalowano tu również specjalną szafę do zmagazynowania monet i innych najcenniejszych zabytków metalowych, dla których archiwum, jako jedyne w Muzeum pomieszczenie odporne na ogień, jest najwłaściwszym miejscem przechowania.

Archiwum opiekował się mgr Wojciech Śmigiełski.

Biblioteka

Księgozbiór Muzeum z końcem 1958 r. liczył ogółem 12295 tomów, w tym 4948 dzieł, 2262 odbitki i 5035 tomów czasopism. W okresie sprawozdawczym przybyło 1168 pozycji, z czego 753 w ramach wymiany, 186 w drodze kupna, 180 w charakterze darów a 49 nabyto w inny sposób (prenumerata, wydawnictwa własne itp.). Do oprawy oddano 50 voluminów.

Wymiana wydawnictw z końcem 1958 r. obejmowała ogółem 167 instytucji, w tym 16 krajowych i 151 zagranicznych. W okresie sprawozdawczym nawiązano kontakty wymienne z następującymi instytucjami:

Belgia

Gent: Rijksuniversiteit Gent. Seminarie voor Archaeologie

Bulgaria

Varna: Archaeologiceskoto družestvo gr. Varna

Holandia

Groningen: Biologisch-Archeologisch Instituut der Rijksuniversiteit te Groningen

Indie

Vallabh Vidyanagar (Bombay State) Institut of Archaeology

Jugosławia

Belgrad: Muzej grada Beograda

Pristina: Muzej Kosova i Metohije

Pula: Archeoloski Muzej Istre

Sarajewo: Zemaljski zavod za zastitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NR BiH

Split: Archeoloski Muzej

Zadar: Institut za historijske nauke

Niemiecka Republika Federalna

Berlin-Dahlem: Deutsches Archäologisches Institut

Hamburg: Museum für Hamburgische Geschichte

Węgry

Pecs: Janus Pannonius Muzeum

Szeged: Mora Ferenc Muzeum

Szombathely: Savaria Muzeum

Włochy

Rzym: Institutum Historicum Polonicum

ZSRR

Kijów: Gosudarstvennaja nauczajaj biblioteka pri Kiewskom uniwersitete.

Wiele nowych kontaktów wymiennych nawiązano dzięki podróżom prof. J. Kostrzewskiego do Niemiec i Jugosławii i doc. B. Kostrzewskiego do Węgier.

Pomimo podwyżki kosztów druku i wydawnictw ilość zakupionych w okresie sprawozdawczym

książek była blisko 100% większa niż w poprzednich dwóch latach. Stało się to dzięki specjalnej dotacji, którą udało się uzyskać z końcem 1958 r. z Prezydium MRN w Poznaniu. Dotacja ta umożliwiła nabycie m. in. szeregu cennych a przy tym niezbędnych wydawnictw, na które Muzeum z pewnością nie zdobyłoby się w ramach swego skromnego budżetu.

Niemalą pozycję stanowią również książki otrzymane przez Muzeum w charakterze darów. Lista ofiarodawców w r. 1957 przedstawia się następująco: mgr J. Antoniewicz — Warszawa (1)⁹, mgr W. Armon — Poznań (1), dr T. Bartkowski — Poznań (1), dr M. Čorović-Ljubinković — Beograd, Jugosławia (1), Czesław Czub — Poznań (1), dr Marija Gimbutas — Cambridge, USA (2), prof. dr M. Jahn — Halle, NRD (1), Max Udo Kasperek — Landshut, NRF (1), mgr A. Knapowska-Mikołajczykowa — Gniezno (1), mgr M. Piaszyk — Poznań (1), doc. dr B. Kostrzewski — Poznań (7), prof. dr J. Kostrzewski — Poznań (92), Krajské vlastivedné museum — Hradec Kralové, ČSR (1), mgr R. Kukier — Toruń (1), mgr T. Malinowski — Poznań (5), dr H. Norling-Christensen — Kopenhaga, Dania (5), prof. dr M. S. Ruxer — Poznań (1), doc. dr W. Sarnowska — Wrocław (1), mgr Z. Szafrńska — Jarocin (3), dr W. Szafrński — Jarocin (4), mgr J. Szydłowski — Bytom (1), doc. dr F. Wokroj — Poznań (1), Władysław Ziemacki — Koło (1), doc. dr A. Żaki — Kraków (4).

W r. 1958 ofiarodawcami byli: dr T. Bartkowski — Poznań (1), mgr K. Chmielewski — Poznań (1), mgr J. Chudziakowa — Poznań (1), mgr A. Dymaczewski — Poznań (1), mgr J. Elantkowska — Poznań (1), prof. dr M. Gumowski — Toruń (1), mgr S. Jasnosz — Poznań (2), prof. dr K. Jażdżewski — Łódź (1), mgr M. Klichowska — Poznań (1), doc. dr B. Kostrzewski — Poznań (3), prof. dr J. Kostrzewski — Poznań (3), dr L. Leciejewicz — Warszawa (1), mgr G. Lewandowska — Poznań (1), ks. dr W. Łęga — Sopot (1), mgr L. J. Łuka — Gdańsk (1), mgr M. Malinowska — Poznań (1), mgr T. Malinowski — Poznań (5), J. Mendel — Izrael (1), dr K. Moldenhawer — Poznań (1), Polskie Towarzystwo Archeologiczne (1), doc. dr W. Sarnowska — Wrocław (1), doc. dr W. Szafrński — Warszawa (1), mgr J. Szwed — Kalisz (1), mgr W. Śmigiełski — Poznań (1), mgr S. Tabaczyński — Poznań (1), dr V. Velkow — Sofia, Bułgaria (1), mgr A. Wędzki — Poznań (1), mgr T. Wiślański — Poznań (1), doc. dr F. Wokroj — Poznań (1), Ida Zajęcowa — Świdwin (1), mgr B. Zielonka — Toruń (1), Władysław Ziemacki — Koło (2).

W okresie sprawozdawczym kontynuowano również prace inwentaryzacyjno-katalogowe. Do inwentarza księgozbioru wpisano w tym czasie 464 pozycje (od nr 5477—5941). Uzupełniano też nowymi nabytkami alfabetyczny katalog kartkowy dzieł, odbitek i czasopism oraz katalog rzeczowy dzieł i odbitek, który z końcem 1958 r. zawierał 471 haseł oraz 15003 pozycje. Jedynie katalog kartkowy prac i artykułów zawartych w czasopismach nie był kontynuowany w tym czasie, nie było to zresztą możliwe do wykonania mając na uwadze jednoosobowy personel biblioteki.

Frekwencja w bibliotece nadal była bardzo liczna. W obu latach łącznie czytelników zarejestro-

wano 158, odwiedzin w czytelni 1052, na miejscu korzystano z 8673 tomów, a wypożyczono 1102 tomy. Niestety nie wszyscy wypożyczający książki z biblioteki pamiętali o obowiązku terminowego ich zwrotu. Nie chcąc dopuścić w przyszłości do podobnych wypadków założono ewidencję tego rodzaju czytelników. Dla ułatwienia pracy bibliotekarzowi oddano do druku wzory monitów, formularzy zawiadających o wysyłce i potwierdzający odbiór książek z wymiany itp.

Bibliotekarzem był nadal mgr Witold Armon. Ogólną pieczę nad biblioteką sprawował prof. J. Kostrzewski, później zaś doc. B. Kostrzewski.

Pracownie pomocniczo-naukowe

W pracowni rekonstruktorskiej zrekonstruowano z ułamków lub uzupełniono około 1000 okazów ceramiki, w tym większe zespoły z systematycznych badań wykopaliskowych w Bojanowie Starym, Karcu, Terespockim, w Topoli Wielkiej i in., a poza planem prace tego rodzaju wykonywano również na zlecenie Ekspedycji Wykopaliskowej w Międzyrzeczu. Ponadto w ramach umowy zawartej z Wydziałem Kultury Prezydium PRN w Kępnie z końcem 1958 r. zapoczątkowano rekonstrukcję ceramiki z największego dotychczas w Polsce cmentarzyska kultury łżyckiej w Laskach. Zrekonstruowanie i opracowanie wszystkich naczyń z tego cmentarzyska przewiduje się w r. 1961. W zakresie prac modelarskich wykonano w tym okresie 41 odlewów, modeli i rekonstrukcji gipsowych i metalowych dla Liceum Pedagogicznego w Lubsku, muzeów w Zielonej Górze i w Szamotułach oraz dla wystawy okresowej w Żarach. Prace te wykonywał Wiktor Bromski. Ponadto personel pracowni rekonstruktorskiej składał się z Józefa Judzińskiego oraz Włodzimierza Dziamskiego i Kazimierza Nowaka. Obaj zostali zaangażowani do pracy w drugiej połowie 1957 r. w charakterze praktykantów na miejsce Edwarda Ossowskiego i Leona Ratajczaka. Kierownikiem pracowni był Aleksander Waligórski, a po jego odejściu na emeryturę — Wacław Ratajczak.

W pracowni konserwatorskiej poddano zabiegom konserwatorskim ok. 200 przedmiotów metalowych, głównie żelaznych oraz organicznych (skórzanych, tekstylnych itp.) uzyskanych w trakcie badań terenowych a poza planem analogiczne prace wykonywano na zlecenie Ekspedycji Wykopaliskowej w Międzyrzeczu. Pracownią kierował Wacław Ratajczak, a pod koniec 1958 r. funkcję tę przejął po nim Kazimierz Parzyński.

Pracownia fotograficzna wykonała w tym czasie 2798 zdjęć i reprodukcji, 8611 odbitek i powiększeń oraz 684 przeźrocza. Kontynuowano też inwentarz negatywów (od nr 10666—13090) i uzupełniano nowymi pozycjami album odbitek fotograficznych. Ponadto na zlecenie Polskiego Towarzystwa Archeologicznego wykonano w pracowni kilka serii fotoprzeźroczy na taśmie małoobrazkowej, ilustrujących teksty wykładów popularno-naukowych z zakresu archeologii. Ponieważ nie uzupełniano od szeregu lat sprzęt, jakim dysponuje pracownia, uniemożliwiał stosowanie nowoczesnej techniki fotograficznej z końcem 1958 r. poczyniono starania o uzyskanie kredytów inwestycyj-

⁹ W nawiasie podano ilość ofiarowanych pozycji.

nych na zakup nowego sprzętu. Pracownią kierował w dalszym ciągu Czesław Czub. Nadzór nad wszystkimi pracownikami spoczywał w rękach doc. B. Kostrzewskiego, później zaś mgr M. Piaszykowej.

Wydawnictwa

W okresie sprawozdawczym ukazały się w druku trzy tomy rocznika „*Fontes*“, stanowiące księgę jubileuszową wydaną z okazji setnej rocznicy założenia Muzeum, Przewodnik po wystawie objazdowej oraz składanka.

Tom VII *Fontes Archaeologici Posnanienses* wydany w r. 1957 jako część I *Liber Saecularis Musei Archaeologici Posnaniensis*, o objętości 21 arkuszy druku, zawiera następujące prace: Sto lat działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu (B. Kostrzewski), Wczesny okres epoki brązu w Wielkopolsce (A. Knapowska-Mikołajczakowa), Wyniki badań archeologicznych kurhanu III kultury unietyckiej w Łękach Małych w pow. kościańskim (M. Kowiańska-Piaszykowa), Stosunki geologiczne kurhanu III w Łękach Małych i najbliższego jego otoczenia (T. Bartkowski), Materiał antropologiczny z kurhanu III w Łękach Małych, pow. kościański (Fr. L. Wokroj), Materiał kostny zwierzęcy z kurhanu III w Łękach Małych w pow. kościańskim (K. Krysiak), Groby kultury pomorskiej w Józefowie, pow. szamotulski (T. Malinowski), Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1955 i 1956 (B. Kostrzewski). Tom jest ilustrowany 186 rycinami i mapami w tekście oraz 3 tablicami poza tekstem.

Tomy VIII i IX *Fontes*, wydane łącznie jako część II księgi jubileuszowej, o objętości 58½ arkusza druku, zawierają następujące prace: Osadnictwo kultury łużyckiej wczesnej epoki żelaznej w Słupcy (T. Malinowski), O krajobrazie pierwotnym w rejonie Słupcy (T. Bartkowski), Zwierzęce szczątki kostne z grodziska kultury łużyckiej w Słupcy (K. Chmielewski), Szczątki ludzkie z grodziska kultury łużyckiej w Słupcy (Fr. Wokroj), Wyniki badań materiałów paleobotanicznych 1954 roku na grodzisku kultury łużyckiej w Słupcy

(M. Klichowska), Wyniki badań materiałów paleobotanicznych 1955 roku na grodzisku i osadzie kultury łużyckiej w Słupcy (K. Moldenhawer), Nowe cmentarzysko kultury pomorskiej w Wielkopolsce (L. J. Łuka), Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Młodzikowie pow. Środa (A. Dymaczewski), Gemma międzyrzecka (M. Ruxerówna), Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1955 (W. Śmigieński). Ten okazały podwójny tom jest ilustrowany 227 rycinami, diagramami i tabelami w tekście oraz 1 ryciną, 2 planami, 2 tabelami i 3 mapami poza tekstem. Redakcja rocznika „*Fontes*“ spoczywała nadal w rękach prof. J. Kostrzewskiego.

Przewodnik po wystawie objazdowej pt. *Pradzieje Ziemi Lubuskiej*, opracowany przez doc. B. Kostrzewskiego i wydany w r. 1957 w nakładzie 1850 egzemplarzy, zawiera krótki wstęp oraz tekst objaśniający wystawę o łącznej objętości 32 stron druku. Barwną okładkę z motywem figurki obrzędowej z Deszczna zaprojektował Bolesław Promiński. Tekst uzupełnia 13 ilustracji.

Ulotka-składanka, wydana w r. 1958 w nakładzie 10000 egzemplarzy o objętości 10 stron druku, poświęcona jest ochronie zabytków archeologicznych. Ponadto zawiera ona zwięzłą notatkę o rocznicy Tysiąclecia Państwa Polskiego i informacje dla zwiedzających stałą wystawę Muzeum.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-OSWIATOWA

Podobnie jak w latach poprzednich również w okresie sprawozdawczym przekazywano społeczeństwu wiedzę o pradziejach i wdrażano je do poszanowania zabytków archeologicznych poprzez wystawę stałą i wystawy okresowe, wykłady, kursy, konferencje, wycieczki, prasę, radio itp. środki oddziaływania.

Wystawa stała czynna była bez przerwy w zmienionej postaci. Uzupełniono ją jedynie kilku eksponatami; m. in. w dziale poświęconym okresowi rzymskiemu wystawiono dwa srebrne pucharki z Łęku Piekarskiego a w dziale wczesnośredniowiecznym — model stopy nożnej z Poznania. W r. 1957 wystawę

Frekwencja zwiedzających stałą wystawę w r. 1957

miesiąc	ogółem	młodzież szkolna	robot- nicy	chłopi	inni	ilość wycie- czek
styczeń	539	387	22	—	130	9
luty	760	563	30	—	167	12
marzec	945	761	34	—	150	19
kwiecień	366	243	17	—	106	6
maj	1994	1157	4	5	828	29
czerwiec	2481	1832	178	—	471	50
lipiec	667	449	33	—	185	3
sierpień	761	443	33	—	285	3
wrzesień	3098	2799	39	—	260	60
październik	1569	1287	33	—	349	38
listopad	749	537	22	30	160	15
grudzień	670	583	12	—	75	15
ogółem	14 599	11 041	457	35	3 066	259

zwiedziło 14599 osób. W porównaniu z poprzednim rokiem frekwencja wykazuje nieznaczny wzrost, wynoszący zaledwie 2%. Wydał się natomiast wzrósł udział młodzieży szkolnej oraz tej kategorii zwiedzających, którą w tabeli frekwencji określono mianem „inni” (inteligencja, rzemieślnicy itp.), równocześnie zaś zaznaczył się spadek liczby zwiedzających robotników i chłopów. W r. 1958 frekwencja zwiedzających wykazała dalszą, wyraźną tendencję wzrostową, wyrażającą się 23% w stosunku do liczby zwiedzających zanotowanej w r. 1956, do czego w znacznej mierze przyczyniła się młodzież szkolna. Udział pozostałych kategorii w ogólnej liczbie zwiedzających w porównaniu do r. 1957 pozostał bez większych zmian. Personel wystawy stałej składał się z Marii Minierskiej i Walentyny Śniatałowej. Po przejściu M. Minierskiej na emeryturę z końcem 1958 r. przyjęto na jej miejsce Alicję Świerczykową.

części. W pierwszej przedstawiono stuletnie dzieje Muzeum, druga obrazowała jego dorobek naukowo-badawczy, a trzecia — działalność naukowo-oświatową. Całość uzupełniały gabloty, w których wystawiono rozmaite dokumenty związane z dziejami Muzeum, wydawnictwa i publikacje oraz cenniejsze zabytki ze zbiorów. Zorganizowanie tej wystawy nie było łatwym przedsięwzięciem, gdyż szczególnie pomieszczenie narzucało konieczność lapidarnego ujęcia tematu. Poważną trudność stwarzały również szafy z zabytkami, których nie można było usunąć z sali z braku zastępczych pomieszczeń. Pomimo to wystawa stanęła na wysokości zadania i to nie tylko z uwagi na swą treść, ale także ze względu na piękną, nowoczesną szatę graficzną. Uroczyste otwarcie odbyło się 14. V. 1957 r., w drugim dniu uroczystości jubileuszowych. Wystawa czynna była w ciągu 48 dni, tj. do 30. VI. W stałej witrynie Muzeum przy ul. Fredry

Frekwencja zwiedzających stałą wystawę w r. 1958

miesiąc	ogółem	w tym				ilość wycieczek
		młodzież szkolna	robotnicy	chłopi	inni	
styczeń	836	631	30	53	122	15
luty	924	804	28	—	92	18
marzec	1230	1050	25	—	155	23
kwiecień	1113	727	19	—	367	19
maj	2142	1697	17	129	299	47
czerwiec	1870	1433	124	18	295	27
lipiec	1027	606	33	19	369	11
sierpień	955	611	23	17	304	7
wrzesień	3800	3286	59	11	444	81
październik	2044	1698	26	11	309	46
listopad	1004	849	13	1	141	22
grudzień	616	452	7	3	154	12
ogółem	17 561	13 844	404	262	3 051	328

Wystawa objazdowa pt. Pradzieje Ziemi Lubuskiej czynna była od 13. V—27. VI. 1957 r. w hallu Collegium Maius przy ul. Fredry w Poznaniu, gdzie eksponowano ją w związku z uroczystościami jubileuszowymi Muzeum. Następnie przekazano tę wystawę do eksploatacji Prezydium WRN w Zielonej Górze, które uruchomiło ją od 15. VIII tegoż roku w hallu świeżo wybudowanego gmachu siedziby Prezydium. W r. 1958 przekazano ją na własność Działowi Archeologicznemu Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze. Zarówno w Poznaniu jak w Zielonej Górze frekwencja zwiedzających wspomnianą wystawę nie była kontrolowana, gdyż Muzeum nie posiadało odpowiednich kredytów umożliwiających zatrudnienie specjalnego personelu.

Pomimo trudności lokalowych z okazji jubileuszu Muzeum trzeba było zdecydować się na zorganizowanie okolicznościowej wystawy okresowej, która zobrazowałaby stuletnie dzieje i dorobek tej instytucji. Na ekspozycję przeznaczono salkę wykładową; scenariusz i dokumentację naukową opracował doc. B. Kostrzewski, a oprawę plastyczną projektował i wykonał art.-graf. Józef Skoracki. Wystawa ta pt.: „Sto lat w służbie nauki i społeczeństwa” składała się z trzech

ekspozycji zmieniano w okresie sprawozdawczym trzykrotnie przy czym kolejno przedstawiano następujące tematy: Wielkopolska w pradziejach, Poznań w zaraniu dziejów, Gniezno — pierwsza stolica Polski. Ostatnie dwa tematy zainicjowały cykl ekspozycji pt. „Na progu milenium”. Ponadto z okazji „dni ochrony zabytków” urządzono w tym czasie kilka miniaturowych ekspozycji w klubie i domu turystycznym PTTK oraz w witrynie księgarni Domu Książki przy ul. 27 Grudnia w Poznaniu, a dwie inne ekspozycje na temat odkryć archeologicznych w Łękach Małych i budownictwa mieszkalnego w pradziejach zorganizowano w Ośrodku Metodycznym przy Prezydium MRN w Poznaniu. W gablotce umieszczonej na gmachu Muzeum przy ul. Lampego kolejno ilustrowano na planszach następujące tematy: Komunikacja w Polsce wczesnośredniowiecznej, Dawne plecionki, Wczesnośredniowieczne szklarstwo w Polsce.

Duże znaczenie przywiązywał zespół naukowo-oświatowy do szerzenia wiedzy archeologicznej za pośrednictwem wykładów, które stały się też podstawowym środkiem jego działalności. W okresie sprawozdawczym wygłoszono ogółem 282 wykłady, z czego 145 dla młodzieży szkolnej (51% wszystkich wykładów).

dów), 83 dla nauczycieli (29%), 54 dla innych słuchaczy. Wszystkich wykładów wysłuchało ogółem 15130 osób; przeciętna frekwencja na jednym wykładzie wynosiła 53 osoby. Wykłady wygłaszano nie tylko w Muzeum i w samym mieście Poznaniu, ale także na terenie całego województwa poznańskiego, wyjątkowo także poza jego granicami. Z ogólnej liczby 282 wykładów, 256 wygłosił zespół naukowo-oświatowy w osobach jego kierowniczkę mgr Zofii Pawłowskiej (205 wykładów) oraz mgr Marii Zeylandowej (29), Marii Dutkowskiej (15) i mgr Heleny Wojciechowskiej (7). Pozostałe wykłady wygłosili: mgr Stanisław Jasnosz (8), doc. B. Kostrzewski (7), mgr Eliza Naumowiczówna (5), mgr Stanisław Kurnatowski (3), mgr Tadeusz Malinowski (2) i prof. J. Kostrzewski (1). Tematyka wykładów, ujęta w pięciu zasadniczych grupach, przedstawia się następująco: 1) podstawowe wiadomości z dziedziny archeologii — 25 wykładów; 2) wybrane zagadnienia z archeologii Polski — 175 wykładów; 3) wybrane zagadnienia z archeologii powszechnej — 15 wykładów; 4) zagadnienia pedagogiczne — 42 wykłady; 5) ochrona zabytków archeologicznych — 25 wykładów. Wszystkie wykłady były z reguły ilustrowane przeźrocami, fotografiami, filmem lub oryginalnymi zabytkami.

Kontynuowano również akcję doszkalania nauczycieli w dziedzinie archeologii na kursach organizowanych wspólnie z zainteresowanymi władzami lub instytucjami. W okresie sprawozdawczym na 13 tego rodzaju kursach w ciągu 54 godzin przeszkolono 1950 nauczycieli historii. Zespół naukowo-oświatowy brał udział również w wielu rejonowych lub powiatowych konferencjach nauczycielskich zaznajamiając słuchaczy z pradziejami danego regionu i przekazując im podstawowe wiadomości z dziedziny archeologii.

Częściej niż w poprzednich latach urządzano dla młodzieży szkolnej lub nauczycieli wycieczki do miejscowości, w których prowadzi się prace wykopaliskowe, albo w których znajdują się obiekty archeologiczne (Giecz, Ostrów Lednicki, Bojanowo Stare, Międzyrzecz i in.). Praktyka wykazała bowiem, że ta atrakcyjna forma popularyzacji wiedzy daje najlepsze rezultaty.

Z innych środków, którymi posługiwano się w pracy oświatowej, trzeba jeszcze wymienić radio, telewizję i prasę. W okresie sprawozdawczym Rozgłośnia Poznańska Polskiego Radia nadała kilka różnego rodzaju audycji, których tematem były relacje z pracowni Muzeum, wyniki badań wykopaliskowych, reportaże z uroczystości jubileuszowych itp. Telewizja Poznańska przy współpracy doc. B. Kostrzewskiego nadała w tym czasie dwie audycje związane z archeologią. Pierwsza pt. „Czym skorupa za młodu...”, która odbyła się dnia 26. VI. 1957 r., miała formę pogawędki na temat znaczenia odkryć w Biskupinie, zwyczajów grzebania zmarłych w okresie późnołateńskim i rzymskim, ciekawych wyników badań w Gieczu i in. Rozmowę ilustrowały odpowiednie zabytki. W drugiej audycji pt. „Ze sztuką na ty”, która odbyła się dn. 5. I. 1958 r., m. in. zabytki archeologiczne stanowiły ilustrację tematu w zasadzie dotyczącego zagadnień sztuki. Prasa poznańska zamieściła kilka-

dziesiąt notatek i informacji o działalności i jubileuszu Muzeum. Ponadto zespół i pracownicy naukowemu Muzeum byli autorami kilkunastu artykułów prasowych popularyzujących archeologię.

Pracę oświatową prowadzono również przez kolportaż własnych i obcych wydawnictw o treści archeologicznej. W okresie sprawozdawczym zespół oświatowy oraz personel wystawy stałej rozprowadził kilkanaście tysięcy sztuk rozmaitych druków i wydawnictw m. in. oba wydane przez Muzeum Przewodniki, ulotkę-składankę oraz pocztówki.

Podobnie jak w latach poprzednich, również w okresie sprawozdawczym zespół naukowo-oświatowy utrzymywał stałe kontakty ze szkołami wszelkiego typu, organizacjami i władzami szkolnymi, zakładami pracy i z organizacjami społecznymi, przy czym starał się dotrzeć do nowych środowisk dotychczas nieobjętych jeszcze jego działalnością. Uznając konieczność m. in. zwrócenia większej uwagi na środowisko wiejskie po raz pierwszy nawiązano współpracę z Kółkami i Poradniami Rolniczymi oraz Uniwersytetami Powszechnymi. Wydatną pomocą w działalności zespołu służyli pracownicy naukowemu, którzy udzielali konsultacji, opracowywali teksty wykładów, przygotowywali scenariusze i dokumentację wystaw itp.

Zespołem naukowo-oświatowym kierowała nadal mgr Zofia Pawłowska przy pomocy mgr Heleny Wojciechowskiej. Po odejściu mgr Wojciechowskiej do szkolnictwa funkcje jej pełniła przejściowo mgr Maria Zeylandowa, a po niej Maria Dutkowska. Nad całokształtem działalności oświatowej czuwał doc. B. Kostrzewski a od 1 września 1958 r. mgr Tadeusz Malinowski.

ADMINISTRACJA

Na czele muzeum do 1 września 1958 r. stał dyrektor prof. J. Kostrzewski, zastępcą jego był doc. B. Kostrzewski a administracją kierował Bolesław Kubiak. Po ustąpieniu prof. J. Kostrzewskiego — jak wspomnieliśmy już — na stanowisko dyrektora został powołany doc. B. Kostrzewski, zastępcą jego był kustosz — mgr Stanisław Jasnosz, a zastępcą do spraw administracyjnych główny inspektor muzealny — Bolesław Kubiak. Organem pomocniczym dyrekcji było kolegium naukowe, natomiast ważniejsze decyzje w sprawach personalnych podejmowano przy udziale przedstawicieli Rady Miejskiej. Skład Rady przedstawiał się następująco: przewodniczącym był Wiktor Bromski, zastępcą — mgr Stanisław Jasnosz, sekretarzem — mgr Wojciech Śmigieński, skarbnikiem — Bożena Zielińska, członkami Rady byli Czesław Czub i Walentyna Śniatałowa, Komisja Rewizyjna składała się z mgr Aleksandry Lipińskiej, mgr Witolda Armona i Wincentego Kłosowskiego. Z wyjątkiem przewodniczącego, który zrzekł się swoich funkcji w marcu 1958 r., pozostali członkowie Rady pełnili swoje obowiązki przez cały okres sprawozdawczy.

Z początkiem 1957 r. personel Muzeum wraz z Oddziałem w Gnieźnie liczył 38 osób i oprócz dyrektora, jego zastępcy i kierownika administracji składał się z 11 pracowników naukowych, 2 pracowników naukowo-oświatowych, 11 pracowników naukowo-technicznych, 5 pracowników administracji i 5 pracow-

¹⁰ Z otchłani wieków r. XXIII (1957) str. 295.

¹¹ Z otchłani wieków r. XXIV (1958) str. 138.

ników obsługi. Ponadto na etacie Muzeum znajdował się konserwator zabytków archeologicznych na woj. poznańskie — mgr Zbigniew Pieczyński. W r. 1957 ubyli następujący pracownicy: z pionu naukowo-oświatowego — mgr Helena Wojciechowska, a z pionu naukowo-technicznego: Edward Ossowski i Leon Ratajczak. Na miejsce ich przyjęto: mgr Marię Zeylandową oraz Włodzimierza Dziamskiego i Kazimierza Nowaka. Ponadto w pionie obsługi przyjęto dla Oddziału w Gnieźnie Marię Wilkoszową. W następnym roku na emeryturę przeszło troje pracowników: Aleksander Waligórski z pionu naukowo-technicznego, Maria Minierska z pionu obsługi i Wiktor Budzyński z pionu administracji. Na miejsce ich przyjęto Kazimierza Parzyńskiego, który pracował już w Muzeum w latach poprzednich, Alicję Świerczykową oraz Janinę Aleksandrowiczową. Ponadto na miejsce mgr M. Zeylandowej, która przeszła do pionu naukowego przyjęto Marię Dutkowską. Pod koniec 1958 r. personel Muzeum liczył więc 39 osób. Odchodzących emerytów, z których A. Waligórski przepracował w Muzeum 34 lata a M. Minierska 32 lata, żegnano na specjalnej uroczystości wręczając im okolicznościowe upominki i gratyfikacje.

Nowa siatka płac wprowadzona w życie w październiku 1958 r. objęła także personel administracji i obsługi. Pracownikom tych działów komisja kwalifikacyjna przyznała następujące stopnie służbowe: stopień starszego księgowego otrzymała Bożena Zielińska, stopień referenta — Wanda Kozubska oraz Zofia Springerowa, stopień kasjerki — Stefania Napieralska, stopień intendent — Janina Aleksandrowiczowa, stopień starszego pomocnika muzealnego — Walentyna Śniatałowa, Stefan Stanisławski i Alicja Świerczykowa, stopień pomocnika muzealnego Pelagia Marciniakowa i Maria Wilkoszowa, stopień woźnej Stanisława Koronka.

Zgodnie z zarządzeniem Ministra Kultury i Sztuki o decentralizacji podległych mu instytucji dnia 1 stycznia 1958 r. nastąpiło formalne przejęcie Muzeum przez Prezydium Rady Narodowej m. Poznania, które zobowiązało się zapewnić odpowiednie warunki do normalnego rozwoju tej instytucji. Ministerstwo natomiast zastrzegło sobie nadal prawo do merytorycznej opieki nad Muzeum i decyzji w sprawach związanych ze zbiorami i działalnością naukowo-badawczą. Rok pracy w nowych ramach organizacyjnych wykazał wbrew początkowym obawom duże zrozumienie potrzeb Muzeum, choć efektywna pomoc udzielona przez Prezydium Rady Narodowej m. Poznania nie była wydatna.

Niewiele posunęły się naprzód starania związane z odbudową pałacu Górków — przyszłej siedziby Muzeum. W ramach przyznanych kredytów inwestycyjnych zdołano jedynie wykonać niezbędne prace rozbiórkowe, całkowite odgruzowanie terenu budowy oraz zabezpieczenie części nadwątłych murów. Natomiast nie udało się doprowadzić do ostatecznego zatwierdzenia projektu odbudowy całego kompleksu budynków przeznaczonych na Muzeum, gdyż Pracownia Konserwacji Zabytków w Poznaniu nie dostarczyła na czas odpowiednich dokumentów uzupełniających projekt. Większym sukcesem zakończyły się starania o uzyskanie nowych pomieszczeń¹²

dla oddziału w Gnieźnie, co jest zasługą nie tylko dyrektora Muzeum ale także kierowniczkę Oddziału — mgr Gabrieli Mikołajczykówny. Pomieszczenia te, obejmujące cały parter dużego budynku przy ul. Św. Jana 9, w pobliżu Katedry, zostały zajęte przez Oddział w dn. 1 czerwca 1958 r. i jeszcze w tym samym roku gruntownie odnowione.

W zakresie remontów w gmachu centrali w Poznaniu wykonano w tym czasie następujące prace. W związku z uroczystościami jubileuszowymi odnowiono większość pomieszczeń, z wyjątkiem wystawy i kilku magazynów zabytków. Dokończono wymiany i uzupełnienia instalacji elektrycznej w piwnicach i na parterze. Założono podwójne okna na I piętrze w pracowniach naukowych oraz w hallu na parterze. Sprzęt Muzeum powiększył się w tym czasie o nowy składany barak przenośny oraz podobny barak zmontowany trwale na zakupionej uprzednio jednoosiowej przyczepie samochodowej. Drugi z tych baraków, wypróbowany w czasie badań wykopaliskowych w Smuszewie, wykazał znaczną przydatność, co zachęciło dyrekcję Muzeum, aby stopniowo pozostałe baraki zastąpić wyłącznie ruchomymi. Oba baraki wykonano we własnej pracowni stolarskiej, która ponadto zajmowała się uzupełnieniem i naprawą sprzętu muzealnego. Pracownią kierował nadal Władysław Gromacki. Nadzór nad sprawami administracyjnymi w Muzeum sprawował główny inspektor muzealny — Bolesław Kubiak.

UROCZYSTOŚCI JUBILEUSZOWE¹³

Uroczystości z okazji setnej rocznicy założenia Muzeum odbyły się w dniach od 13—15 maja 1957 r. Rozpoczęła je w dn. 13 maja uroczysta akademія, którą zagał dyr. Muzeum — prof. J. Kostrzewski przedstawiając w krótkim zarysie rozwój archeologii w Wielkopolsce od r. 1857 i perspektywy rozwoju Muzeum w najbliższej przyszłości. Stuletnie dzieje Muzeum i jego osiągnięcia omówił następnie doc. B. Kostrzewski. Z kolei przemawiali w imieniu Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN i Państwowego Muzeum Archeologicznego — prof. dr Z. Rajewski, z ramienia Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków — mgr K. Kierzkowski, z ramienia Towarzystwa Przyjaciół Nauk — prezes prof. dr K. Tymieniecki, doc. dr J. Poulik z Czeskiej Akademii Nauk, dr H. Norling-Christensen z Muzeum Narodowego w Kopenhadze, doc. dr M. Garašanin z Serbskiej Akademii Nauk, doc. dr Z. Vinski z Muzeum Narodowego w Zagrzebiu, prof. dr W. Unverzagt z Niemieckiej Akademii Nauk, prof. dr H. J. Eggers z Muzeum Prehistorycznego w Hamburgu, prof. dr I. Nestor z Rumuńskiej Akademii Nauk oraz prof. dr K. Jażdżewski z Uniwersytetu Łódzkiego, prof. dr Wł. Antoniewicz z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr R. Jamka z Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. dr J. Czekański z ramienia Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, prof. dr K. Majewski z ramienia Polskiego

¹² O nowych pomieszczeniach Oddziału i jego działalności w okresie sprawozdawczym mowa jest obszerniej w odrębnym sprawozdaniu.

¹³ Obszerne sprawozdanie z uroczystości opublikowane jest w roczn. XXIII Z otchłani wieków, str. 222—225.

Towarzystwa Archeologicznego i kilkunastu innych mówców reprezentujących bratnie instytucje lub organizacje społeczne. Życzenia składali także uczniowie kilku szkół poznańskich. Na koniec odczytano depesze i życzenia, które nadeszły od 30 osób i instytucji polskich oraz 36 zagranicznych. Akademii przewodniczył prof. dr W. Hensel.

Tego samego dnia po południu odbyła się pierwsza część sesji naukowej z referatami prof. dr W. Hensla na temat rocznicy Tysiąclecia Polski, prof. dr K. Jazdzewskiego o zagadnieniu etnogenezy Słowian w świetle poglądów szkoły poznańskiej oraz prof. dr I. Nestora o najnowszych odkryciach archeologicznych Rumunii. Dzień zakończył się uroczystym przyjęciem w restauracji „Wielkowiejska” oraz spotkaniem towarzyskim z gośćmi zagranicznymi.

Następnego dnia odbyła się druga część sesji naukowej z referatem doc. dr J. Poulika, a następnie dokonano otwarcia wystawy jubileuszowej pt. „Sto lat w służbie nauki i społeczeństwa”. Po południu tego samego dnia odbyła się uroczystość jubileuszowa Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w czasie której m. in. prof. dr J. Kostrzewski został odznaczony orderem Sztandaru Pracy I kl. Po uroczystości goście udali się autobusem na zwiedzanie miasta. Uroczystości jubileuszowe Muzeum zakończyła wycieczka autobusem do Ostrowia Lednickiego, Gniezna i Biskupina, zorganizowana w dn. 15 maja. W uroczystościach uczestniczyło 10 gości zagranicznych reprezentujących bratnie instytucje naukowe w Czechosłowacji, Danii, Jugosławii, NRD, NRF i w Rumunii.

Bogdan Kostrzewski

RAPPORT SUR L'ACTIVITÉ DU MUSÉE ARCHÉOLOGIQUE DE POZNAŃ en 1957 et 1958

Investigations archéologiques

Des sept stations archéologiques, faisant l'objet de fouilles systématiques en 1957, cinq ont été explorées déjà dans les années précédentes. Ce sont notamment celles de: Łęki Małe et Bojanowo Stare, district de Kościan, Terespockie, district de Nowy Tomyśl, Młodzikowo, district de Środa et Międzyrzecz. A Łęki Małe les archéologues continuèrent l'exploration des grands tumulus de la civilisation d'Unětice. Les fouilles ont mis à découvert trois squelettes humains de la première période de l'âge du bronze, ainsi que 5 cavités néolithiques. A Terespockie ont été poursuivies les investigations d'un cimetière à incinération de la civilisation lusacienne de la V^e période de l'âge du bronze. A Bojanowo Stare on explora 25 sépultures à vases c'néraires sur un cimetière de la civilisation lusacienne de la période avancée de l'âge du bronze et de la période de Hallstatt, ainsi que 12 fonds de cabane du haut moyen âge. A Młodzikowo furent continuées les investigations d'un village de la période romaine. A Międzyrzecz on continua les recherches à l'intérieur de la cour du château; on y mit à découvert des couches de la période du XIII^e au XI^e siècle. Dans le courant de l'année 1957 on entreprit, en outre, des fouilles archéologiques dans quatre stations, jusqu'alors non-exploitées, notamment: à Topola Wielka, district de Ostrów, à Lipieńka, district de Sulęcín, à Karzec,

district de Gostyń et à Objezierze, district de Oborniki. A Topola Wielka on poursuivit l'investigation d'un cimetière à incinération de la civilisation lusacienne de la V^e période de l'âge du bronze et de la période de Hallstatt. A Lipieńka on explora un village de la civilisation lusacienne de la période de Hallstatt. A Karzec furent effectuées les fouilles d'un cimetière de la civilisation lusacienne et à Objezierze furent initiées des investigations d'une enceinte fortifiée du haut moyen âge, dont les origines remontent vraisemblablement au VII^e s. Łęki Małe, Bojanowo et Międzyrzecz furent également l'objet de fouilles systématiques en 1958. A Łęki Małe on termina l'investigation d'un tumulus de la civilisation d'Unětice. A Bojanowo Stare on continua les fouilles d'un cimetière de la culture lusacienne. A Międzyrzecz une équipe d'archéologues poursuivait ses recherches dans l'enceinte fortifiée du château et dans les alentours. On y mit à découvert les vestiges d'un village non-fortifié du tournant du IX^e et X^e s., ainsi que des couches correspondant à la plus ancienne phase de la colonisation de l'enceinte fortifiée. En 1958 à Olszynie, district de Żary, on continua les fouilles, interrompues en 1957, d'un cimetière de la civilisation lusacienne du tournant des III^e et IV^e périodes de l'âge du bronze. On entreprit, en outre, de nouvelles fouilles à Kotowo, district de Nowy Tomyśl, à Ostrów-Krępa et à Smuszewo, district de Wągrowiec, à Naclaw, district de Kościan et à Góra, district de Turek. A Kotowo on mit à découvert quelques sépultures d'un cimetière de la civilisation lusacienne de la III^e période de l'âge du bronze. On y trouva, en outre, un village néolithique et un fond de cabane du haut moyen âge. A Ostrów-Krępa les investigations furent effectuées sur le cimetière de la culture poméranienne de la période de Hallstatt. On y fouilla, en outre, un village non-fortifié du haut moyen âge, daté du XII^e s. A Smuszewo les archéologues ont mené des investigations de l'enceinte fortifiée située sur le bord sud du lac. On constata que l'enceinte fut fondée dans la période de Hallstatt, et en haut moyen âge elle ne fut entourée de remparts que du côté de la terre ferme. A Naclaw on mit à découvert 6 sépultures sur un cimetière du II^e—III^e s. de notre ère, exploré antérieurement. A Góra les explorations furent menées sur un cimetière du haut moyen âge. Les objets, qui y furent retrouvés, permettent de dater ce cimetière pour la II^e moitié du XI^e s. et le début du XII^e s. Au total 9 stations archéologiques furent l'objet de fouilles en 1958. Indépendamment des grandes fouilles les archéologues ont poursuivi pendant les deux dernières années des travaux de sauvetage dans 22 localités, situées dans 13 districts ou villes des voïevodies de Poznań et de Wielka Góra. En 1957 les recherches de surface ont été opérées dans 62 localités sur le territoire de 16 districts, tandis qu'en 1958 — dans 73 localités appartenant à 11 districts. Au total au cours de ces deux années on explora 298 stations, ce qui s'exprime par le chiffre imposant de 437 positions de l'inventaire. Dans la même période des recherches systématiques de surface furent menées dans la voïevodie de Wielka Góra. Elles furent également continuées en 1958, sur le territoire de la voïevodie de Poznań, dans la région sud-est du district de Kalisz, ainsi que dans les régions méridionale et centrale du district de Turek.

Travaux de documentation au Musée

En 1957 378 positions ont été portées à l'inventaire des trouvailles. La majorité, c'est-à-dire 250 positions, proviennent des fouilles effectuées par le personnel

scientifique du Musée, tandis que le reste se compose de dons (83 positions), de dépôts (7 positions) et des collections de l'ancien Musée de Gubin (38 positions). Au cours de l'année suivante l'inventaire comptait 392 positions, dont 248 provenant des fouilles, et le reste: de donations (48 positions), de dépôts (96 positions) et de revendications (3 positions). Simultanément on continuait à dresser le catalogue des fiches (1395 cartes nouvelles en 1957, 1508 en 1958), ainsi que le catalogue classé par civilisations (759 positions nouvelles en 1957/58). En 1957 et 1958 le Musée Archéologique a été visité par 100 archéologues et spécialistes des domaines rapprochés de l'archéologie, représentant 3 continents, 15 pays et 32 villes.

Autres travaux scientifiques

Il y a lieu de signaler avant tout les nombreuses publications de travaux, d'articles et de comptes-rendus archéologiques. En 1957 et 1958 13 auteurs, employés scientifiques du Musée, ont publié au total 71 positions. En outre, les employés scientifiques du Musée ont pris une part active aux sessions, congrès et conférences archéologiques, organisés par l'Institut de l'Histoire de la Culture Matérielle de l'Académie Polonaise des Sciences (IHKM-PAN). Le Musée Archéologique en personne de son directeur le Professeur J. Kostrzewski fut aussi représenté au V^e Congrès International des Sciences Préhistoriques et du Haut Moyen Age, qui eut lieu à Hambourg du 24 au 30 août 1958. Sur invitation de ses collègues à l'étranger le prof. Kostrzewski a visité, en outre, la République Démocratique Allemande et la Yougoslavie. En voie d'échange culturel M. Doc. dr B. Kostrzewski a séjourné en Hongrie, où il a pris connaissance des collections archéologiques et des fouilles qui y sont opérées, et M. Z. Pieczyński a profité d'une bourse du Ministère de la Culture et des Beaux-Arts afin de connaître en RDA l'organisation de la conservation des monuments archéologiques. En plus M. T. Malinowski a fait un voyage à ses frais en France, et M. F. Maciejewski — en République Fédérale Allemande, d'où ils ont rapporté d'abondants matériaux relatifs à l'organisation du travail de musée. En ce qui concerne la structure d'organisation du Musée de Poznań des changements importants sont survenus dans la direction même en raison de la retraite de son directeur le prof. J. Kostrzewski qui, le 1 septembre 1958, fut remplacé par M. le Doc. dr B. Kostrzewski.

Archives

Les recherches de surface, opérées au cours des années 1957 et 1958 par le Musée Archéologique, ont permis de fonder dans les archives 54 nouveaux dossiers pour les localités situées sur le territoire de la voïévodie de Zielona Góra. L'archive des cartes s'est enrichi de 38 cartes à échelle 1:25000, comprenant la région méridionale de la voïévodie de Zielona Góra, ainsi que de 3 cartes administratives relatives à la Poméranie. En outre, on a procédé aux travaux d'ordre dans les archives.

Bibliothèque

Vers la fin de 1958 la bibliothèque comptait au total 12295 positions, dont 4948 volumes d'oeuvres, 2262 de tirés à part et 5085 volumes de périodiques. Au cours des années 1957 et 1958 la bibliothèque s'est enrichie de

1168 positions, dont 753 acquises par la voie de l'échange de publications, — 186 par l'achat, 180 — comme dons et 49 — par d'autres moyens (abonnement, publications propres du Musée etc.). L'échange de publications vers la fin de 1958 englobait 167 institutions, dont 16 du pays et 151 de l'étranger. Au cours des années 1957/58 on prit contact avec 17 autres institutions étrangères. On continua simultanément des travaux sur le fichier alphabétique et au catalogue, où on inscrivit 464 nouvelles positions. On peut noter 158 lecteurs enregistrés à la bibliothèque et 1052 personnes au cabinet de lecture, à qui ont été prêtés 1102 volumes et par les mains desquels étaient passés 8673 volumes.

Ateliers

Dans les ateliers des reconstituteurs on procéda à la reconstruction des tessons d'environ 1000 pièces de céramique. Dans le domaine du modelage on effectua 41 reconstructions en plâtre et en métal. Environ 200 objets en métal et en autres matières (cuirs, textiles) étaient passés par les ateliers de nos conservateurs. L'atelier photographique a effectué 2798 photographies et reproductions, 8611 copies et 684 diapositifs.

Publications

Au cours des années 1957 et 1958 ont paru trois volumes de l'annuaire „Fontes Archaeologici Posnanienses“, publiés pour commémorer le centenaire de l'existence du Musée; on publia, en outre, un Guide à travers l'exposition ambulante et un papillon-dépliant. Le tome VII des „Fontes“, paru en 1957 comme Liber Saecularis Musei Archaeologici Posnaniensis, contient 7 articles archéologiques, ainsi qu'un rapport sur l'activité du Musée en 1955 et 1956. Les tomes VIII et IX des „Fontes“, publiés ensemble, constituent la II^{ème} partie du livre commémoratif et renferment 10 travaux d'archéologie. Le guide à travers l'exposition ambulante, paru en 1957 sous le titre „Préhistoire de la Terre de Lubusz“, a été tiré à 1850 exemplaires et compte 32 pages. Le papillon-dépliant, publié en 1958 dans un tirage de 10000 exemplaires et contenant 10 pages, est consacré à la conservation des monuments archéologiques. Il renferme, en outre, une brève notice sur le Millénaire de l'Etat Polonais, et une information pour les visiteurs de l'exposition permanente du Musée.

Activité scientifique et instruction

L'exposition permanente a été ouverte au public sans modifications plus marquées; elle n'a été complétée que par quelques trouvailles récentes. En 1957 elle avait été visitée par 14599 personnes, tandis qu'en 1958 ce chiffre s'éleva à 17561 pers. L'exposition ambulante, sous le titre „Préhistoire de la Terre de Lubusz“, était accessible au public du 13 mai au 27 juin 1957 en raison des solennités du centenaire du Musée. Elle fut transférée ensuite à Zielona Góra. A l'occasion du jubilé du Musée on organisa le 14 mai 1957 une exposition périodique qui se proposait d'illustrer l'histoire centenaire de cette institution et les résultats obtenus. Cette exposition, sous le titre: „Cent ans au service de la science et de la société“, se composait de trois parties illustrant: 1) l'histoire centenaire du Musée, 2) ses résultats dans le domaine de la recherche scientifique et 3) son activité scientifique et d'instruction.

tion. Des vitrines présentant les documents, les publications et les plus précieuses trouvailles des collections du Musée, complétaient l'ensemble. Dans la vitrine permanente au coin de la rue Fredry l'exposition a été changée trois fois au cours des années 1957 et 1958. En voici les sujets: 1) La Grande Pologne dans la Préhistoire, 2) Poznań à l'aube de son histoire, 3) Gniezno — première capitale de la Pologne. Ces deux dernières expositions ont initié le cycle: „Au seuil du Millénaire“. A l'occasion des „jours de la protection des monuments“ on organisa aussi quelques expositions en miniature au club et dans la maison du touriste, ainsi que dans la vitrine de la librairie au coin de la rue 27 Grudnia. Dans la petite vitrine sur le mur du Musée, rue A. Lampego, on avait illustré par des planches les sujets suivants: „La communication en Pologne du haut moyen âge“, „Les anciennes tresses“, „L'industrie du verre en Pologne du haut moyen âge“. — De nombreuses conférences ont été organisées par le personnel scientifique dans le but de la diffusion de la science archéologique. Dans les deux années écoulées on avait fait 282 conférences, dont la moitié pour les écoles, le reste — pour les instituteurs et pour d'autres auditeurs. 15130 personnes y ont été présentes, tant à Poznań même qu'en province. Les sujets des conférences peuvent être classés en cinq groupes, à savoir: 1) notions fondamentales en archéologie, 2) thèmes choisis de l'archéologie polonaise, 3) thèmes choisis de l'archéologie universelle, 4) problèmes pédagogiques et 5) protection des monuments archéologiques. On avait continué, en outre, l'action d'instruction des instituteurs dans le domaine de l'archéologie aux cours spécialement pour eux organisés. Les assistants du Musée ont été souvent invités aux conférences d'instituteurs en province. Plus souvent que dans les années précédentes on organisait pour les écoliers et les instituteurs des excursions aux sites archéologiques les plus intéressants. Il faudrait mentionner en outre la radio, la télévision et la presse, qui ont très bien servi la propagande du Musée. La radio et la télévision ont donné plusieurs auditions consacrées aux sujets d'archéologie. Dans la presse de Poznań parurent quelques dizaines de notes d'information relatives aux solennités du centenaire du Musée. Le personnel scientifique du Musée a publié plusieurs articles de vulgarisation des problèmes archéologiques. Le travail d'instruction a été mené, en outre, par un colportage étendu de publications scientifiques, telles que: guides, papillons-dépliants et cartes, dont le chiffre se porte à plusieurs milles. Les contacts avec les écoles, les autorités et organisations scolaires, les établissements, organisations sociales et politiques, ont été aussi étroits que dans les années précédentes. Pour la première fois on avait noué des relations avec les cercles agricoles et les universités populaires.

Administration

Comme il a été signalé ci-dessus le directeur en chef du Musée M. le Professeur J. Kostrzewski ayant pris la retraite, il fut remplacé par M. Doc. Bogdan Kostrzewski, qui assumait la direction des affaires du Musée. M. Stanisław Jasnosz devint son remplaçant. Des questions administratives fut chargé M. Bolesław Kubiak. La direction est secondée par le Conseil Scientifique, tandis que les décisions relatives aux questions du personnel appartiennent au conseil des employés. Au début de 1957 le personnel du Musée de Poznań et de la succursale de Gniezno se composait de 38 personnes; à part le directeur, son remplaçant et le chef de l'administration il y eut: 11 assistants scientifiques, 2 employés chargés de la vulgarisation de la science, 11 employés techniques, 5 employés administratifs et 5 manoeuvres. Vers la fin de 1958 ce chiffre se porta au total à 39 personnes. Conformément à l'ordonnance du Ministère de la Culture et des Beaux-Arts, relative à la décentralisation des institutions lui étant soumises, le 1 janvier 1958 le Conseil National de la ville de Poznań prit la gestion du Musée Archéologique. Le ministère se réserva seulement le droit de superviser l'activité scientifique du Musée et ses collections. En ce qui concerne la reconstruction du futur siège du Musée, le Palais des Górkas, les travaux, hélas, n'ont pas beaucoup avancé. On a pu seulement déblayer le terrain et raffermir les pans des murs. Cependant les plans de la reconstruction du complexe de bâtiments destinés au Musée n'ont toujours pas reçu d'approbation des autorités compétentes. Toutefois la succursale de Gniezno a réussi d'obtenir de nouveaux locaux au rez-de-chaussée de l'immeuble rue św. Jana 9, et s'y est installée le 1 juin 1958. L'équipement du Musée Archéologique à Poznań s'est enrichi d'une nouvelle baraque démontable, et d'une autre baraque montée pour de bon sur une remorque de camion.

Solennités du centenaire du Musée

Les solennités à l'occasion du centenaire du Musée Archéologique se poursuivirent du 13 au 15 mai 1957. Le 13 mai eut lieu une académie solennelle, et le même jour dans l'après-midi — une session scientifique a été inaugurée. Plusieurs conférences ont été prononcées. Le soir le comité de direction du Musée a donné un dîner pour les invités, étrangers et polonais. Le lendemain la session s'est poursuivie, puis on procéda à l'ouverture de l'exposition sous le titre: „Cent ans au service de la science et de la société“. Aux solennités du centenaire prirent part 10 hôtes de l'étranger, représentant les pays suivants: la Tchécoslovaquie, le Danemark, la Yougoslavie, la RDA, la RFA et la Roumanie.